

Forbruker, familie og ikke-diskriminering – hva skjer i Brussel? Halvårsrapport

Forbruker-, ikke-diskriminerings-, familie- og oppvekstråd Joachim Nilsen Frislid
EU-delegasjonen, Brussel, 17. februar 2022

1	Forbruker, familie/oppvekst, likestilling/ikke-diskriminering – hva skjer i Brussel?.....	3
1.1	Noen hovedtrekk våren 2022.....	3
1.2	Kommisjonens planer for 2022	4
1.3	Rådets planer våren 2022.....	5
2	Hva skjer på forbrukerfeltet?	6
2.1	Forbrukerpolitikk i den grønne given	6
2.1.1	Forbrukermakt i den grønne given.....	7
2.1.2	Bærekraftig produktpolitikk	8
2.1.3	Villedende miljømarkedsføring – dokumentering av miljøavtrykk	9
2.1.4	Rett til å reparere	10
2.1.5	Frivillige ordninger for bærekraftig forbruk	12
2.2	Forbrukerpolitikk i det digitale skiftet	12
2.2.1	Erklæring om digitale rettigheter	13
2.2.2	Nye regler for digitale tjenester	14
2.2.3	Villedende brukertaler på nett.....	15
2.2.4	Tingenes internett på forbrukerområdet	16
2.3	Villedende markedsføring, forbrukerrettigheter og prisinformasjon	16
2.4	Næringslivets samfunnsansvar, aktsomhetsvurderinger og åpenhet.....	18
2.5	Pakkereiser	19
2.6	Forbrukerkreditt.....	20
2.7	Produktsikkerhet, herunder sikre leker.....	21
2.8	Fjernsalg av finansielle tjenester til forbrukere	23
3	Hva skjer på familie- og oppvekstfeltet?	24
3.1	Søylen for sosiale rettigheter	24
3.2	Befolkningsutvikling og utjevning i Europa	25
3.2.1	Befolkningsutvikling	25
3.2.2	Samhørighet og økonomisk utjevning.....	26
3.3	Barn	27
3.3.1	Barns rettigheter	27
3.3.2	Barnefattigdom	29

3.3.3	Barn og internett	31
3.4	Ungdom	33
3.4.1	Ungdomsåret 2022	33
3.4.2	Alma: Nytt program for unge som faller utenfor utdanning og arbeid.....	34
3.4.3	Koronapandemi og unge	35
3.4.4	Europeisk ungdomsgaranti.....	36
3.4.5	Ungdomsportal.....	37
3.5	Familie	37
3.5.1	Gjensidig godkjenning av foreldreskap	37
3.5.2	Trygdekoordinering	37
4	Hva skjer på likestilling- og ikke-diskrimineringsfeltet?	38
4.1	Status for kjønnslikestilling i Europa	38
4.1.1	Den europeiske likestillingsindeksen	38
4.1.2	Europaparlamentets vurdering	40
4.1.3	Likestilling i EUs regioner.....	40
4.2	Søylen for sosiale rettigheter	41
4.3	Likestilt arbeidsliv	42
4.3.1	Likelønn	42
4.3.2	Kjønnsrepresentasjon i bedriftsstyrer	44
4.3.3	Ministerkonferanse om likestilt arbeidsliv	45
4.4	Vold mot kvinner og i nære relasjoner.....	45
4.4.1	Forslag om forbud mot vold mot kvinner og i nære relasjoner	45
4.4.2	Istanbul-konvensjonen og EU.....	46
4.5	Hatefulle ytringer og hatkriminalitet.....	47
4.5.1	Forslag om forbud mot hatefulle ytringer og hatkriminalitet	47
4.5.2	Frivillige retningslinjer mot hatefulle ytringer på internett	48
4.6	Rasisme.....	49
4.6.1	Rammeverket mot rasisme	49
4.6.2	Høring om EUs rasediskrimineringsdirektiv	49
4.6.3	Diskriminering på grunn av rase og diskriminering i arbeidslivet	50
4.7	Likestillingsbyråers rolle og uavhengighet	50
4.8	Antisemittisme	51

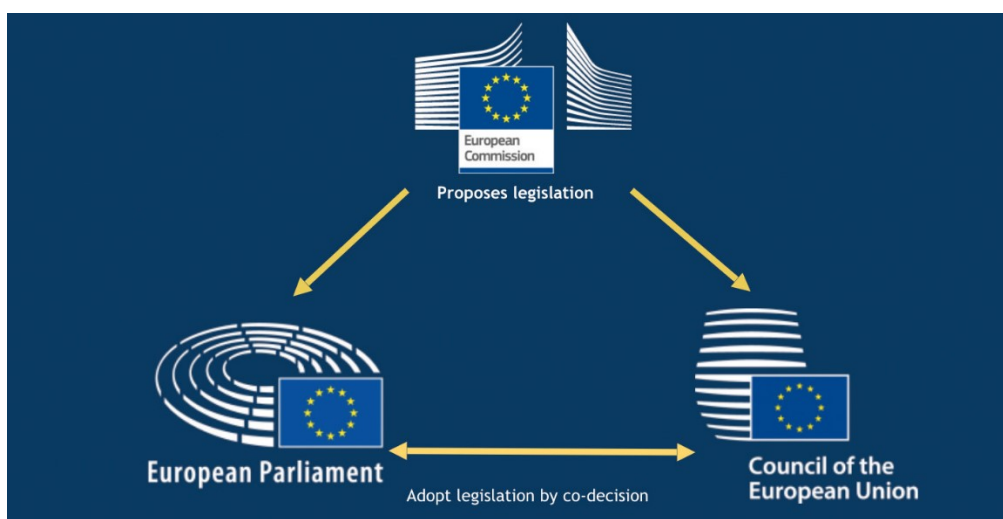
1 Forbruker, familie/oppvekst, likestilling/ikke-diskriminering – hva skjer i Brussel?

1.1 Noen hovedtrekk våren 2022

EU-systemet befinner seg akkurat nå i en gjennomføringsfase. Tiden for å legge frem banebrytende politiske vyer er forbi. I dag handler det på de fleste felter om å fullføre prosjekter som allerede befinner seg ett eller annet sted i det politiske systemet. Dette skyldes EUs «femårshjul»: Den sittende Europakommisjonen tiltrådte i 2019 og skal sitte til 2024. I mellomtiden handler det om å få gjennomført flest mulig av de prosjektene som er satt i gang. På veien skal sakene behandles og bearbejdes av de andre EU-institusjonene før de kan vedtas. Her er særlig prosessene internt i og mellom Europaparlamentet og Rådet (medlemsstatene) interessante. Det er disse institusjonene som til syvende og sist vedtar de endelige versjonene av Kommisjonens forslag.

For å få oversikt over hvilke saker som befinner seg hvor i EU-systemet, kan det være lurt å følge med på fremdriftsplanene til de ulike EU-institusjonene. Kommisjonens planer er viktige i denne sammenhengen, fordi dette er den eneste EU-institusjonen som har myndighet til å legge frem nye forslag. Det kan være ekstra nyttig å holde seg orientert på dette trinnet i saksprosessen, i og med at det er på dette tidlige stadiet utenforstående nok har størst mulighet til påvirke saksutfall.

Rådets og Parlamentets planer er også interessante, særlig for de politiske prosessene som følger etter at Kommisjonens forslag er lagt frem. Her er det nyttig å følge med på hvilke saker Rådet og Parlamentet ønsker å prioritere, for å holde oversikt over fremdriften – og eventuelt komme med innspill – i disse sakene. Rådets dagsorden styres av det medlemslandet som hvert halvår innehar vervet som presidentskap. Våren 2022 er dette Frankrike, til høsten er det Tsjekia og våren 2023 vil det være Sverige. Disse landenes prioriteringer kan ha stor betydning for hvilke saker medlemslandene ønsker å forhandle med Europaparlamentet om, og hvilke saker som må vente.

EU-institusjonene ©Europaparlamentet

1.2 Kommisjonens planer for 2022

Når det gjelder Kommisjonen, kan det være verdt å få med seg presidentens årlige linjetale om «unionens tilstand» («*State of the Union*») og arbeidsprogrammet for det kommende året, som legges frem kort tid etterpå. Her presenterer Kommisjonen de sakene den planlegger å fokusere på i tiden fremover. Samtidig bør man ikke miste oversikten over alle de andre sakene, det vil si de som allerede er i prosess i EU-systemet, men som ikke nødvendigvis blir nevnt i linjetalen eller arbeidsprogrammet.

Den hittil siste talen av denne typen holdt kommisjonspresident Ursula von der Leyen 15. september 2021. Deretter offentliggjorde [Kommisjonen arbeidsprogrammet for 2022](#) 19. oktober samme år. Hovedbudskapet både i talen og programmet er kontinuitet og stø kurs. Planene følger de samme hovedprioriteringene Kommisjonen har jobbet med siden 2019:

1. En europeisk grønn giv (grønt skifte/grønn omstilling)
2. Et Europa klart for den digitale tidsalder (digitalt skifte)
3. En økonomi som fungerer for folk
4. Et sterkere Europa i verden
5. Beskytte den europeiske levemåten
6. En styrking av europeisk demokrati

Ser man nærmere på sakene innenfor disse politiske flaggskipene, bør man ikke bli overrasket over at mye til forveksling er nokså likt saker som for tiden også diskuteres i norsk politikk og embetsverk.

I linjetalen fremhevet kommisjonspresidenten to saker om familie/oppvekt og likestilling/ikke-diskriminering:

- Kommisjonen ville foreslå å utrope 2022 til «**europeisk ungdomsår**».
- Kommisjonen vil legge frem lovforslag for å **forby vold mot kvinner og i nære relasjoner**.

Disse sakene omtales også i arbeidsprogrammet for 2022, i tillegg til følgende saker på våre områder:

- Kommisjonen vil foreslå å gi forbrukere en «**rett til å reparere**». Dette henger sammen med andre kommende forslag innenfor den grønne given for å sikre mer bærekraftige produkter, bekjempe villedende miljømarkedsføring og fremme «forbrukermakt i den grønne given».
- Kommisjonen bekrefter at den vil foreslå oppdaterte regler om **pakkereiser**, etter å ha gått gjennom erfaringer fra koronapandemien.
- Kommisjonen vil **styrke likestillingsbyråers rolle og uavhengighet**.
- Kommisjonen vil foreslå regler om **gjensidig godkjenning av foreldreskap** over landegrenser.
- Kommisjonen nevner forslagene om nytt **ikke-diskrimineringsdirektiv** (lagt fram 2. juli 2008) og om **kjønnsbalanse i bedriftsstyrer** (av 14. november 2012) som prioriterte eldre saker. Forslaget om **likelønnsdirektiv (pay transparency)**, av 4. mars 2021, nevnes også.

Disse sakene omtales nærmere utover i denne rapporten.

1.3 Rådets planer våren 2022

Frankrike har lagt ambisiøse planer for sitt rådsformannskap denne våren. Det kan være verdt å merke seg at landets prioriteringer er godt politisk forankret i Paris, og at president Emmanuel Macron har en sentral rolle under formannskapet. [Det franske arbeidsprogrammet](#) løfter frem en rekke saker på våre områder, der landet etter alle solemerker vil strekke seg langt for å sikre så god fremdrift som mulig:

- **Virksomheters åpenhet** og arbeid med grunnleggende menneskerettigheter, anstendige arbeidsforhold, miljø og klima (*Sustainable Corporate Governance*) (kommende forslag).
- Bekjemping av **overgrepsmateriale med barn** på nett (kommende forslag).
- Kommisjonens forslag av 9. desember 2021 om å utvide «listen over EU-forbrytelser» til å omfatte **hatefulle ytringer og hatkriminalitet**.
- Felles EU-regler mot **vold mot kvinner og i nære relasjoner** (kommende forslag).
- Kommende rådskonklusjoner for å støtte den europeiske strategien mot **antisemittisme og for fremme av jødisk liv** av 5. oktober 2021.
- **Økonomisk uavhengighet for kvinner**. Dette omfatter arbeid mot lønnsforskjeller gjennom forslaget om **likelønn (pay transparency)** av 4. mars 2021 og om **kjønnsbalanse i bedriftsstyrer** (fra 2012).
- Kommende rådskonklusjoner om å bekjempe **vold på grunn av kjønn**.
- Ministerkonferanse om **inkludering og tilgjengelighet for funksjonshemmede** (i mars).
- Følge opp rådskonklusjonene av 14. juni 2021 om en **europaisk barnegaranti**.
- Komme lengst mulig med forslagene om **digital tjenestelovgivning og konkurranse** for nettplattformer (*Digital Services Act* og *Digital Markets Act*).
- Legge til rette for **bærekraftig forbruk**, eksempelvis gjennom **bærekraftige produkter, produktinformasjon** til forbrukere og forbrukervern mot **urimelig handelspraksis**, som **planlagt produktforeldelse** (flere forslag ventes denne våren).
- Sikre fremdrift i diskusjonene om reviderte regler om **produksikkerhet, forbrukerkreditt og fjernsalg av finansielle tjenester til forbrukere**.
- Styrke **unge menneskers europeiske tilhørighet** på utdanningsområdet.
- Diskutere **mental helse for sårbare unge**.
- Støtte det **europaiske ungdomsåret 2022**, og fremme **arbeid for unge** etter korona. Bidra til det kommende **samarbeidsprogrammet for unge arbeidssøkende (ALMA)**, integrere unge i **bærekraftig utvikling** og åpne den niende runden i **EUs ungdomsdialog**.

FRANCE22
PRÉSIDENTE FRANÇAISE
DU CONSEIL DE L'UNION
EUROPÉENNE

Det franske EU-formannskapets logo ©DR

2 Hva skjer på forbrukerfeltet?

2.1 Forbrukerpolitikk i den grønne given

«[Det europeiske grønne skiftet](#)» er en av Kommisjonens fanesaker. Her legges det opp til bærekraftig økonomisk utvikling og vekst, mindre forurensing, lavere klimagassutslipp, bedre helse, økt livskvalitet og nye arbeidsplasser.

Kommisjonen ser også forbrukerfeltet gjennom dette grønne skifte-prismet. Tanken er at mannen og kvinnen i gata er viktige bidragsyttere dersom det indre markedet skal bli mer bærekraftig og økonomien mer sirkulær. Kommisjonen peker på at mange forbrukere ønsker å bidra til bærekraftig forbruk, men opplever at det er vanskelig å gjøre det i praksis. For eksempel kan miljøvennlige produkter være mindre tilgjengelige eller dyrere enn andre varer og tjenester. Mange synes også det er vanskelig å stole på «grønn» markedsføring. Forbrukere kan dessuten ha begrenset tillit til produkters bærekraft og til mulighetene for å få dem reparert hvis de går i stykker. Studier fra Kommisjonen tilsier imidlertid at dersom forbrukere blir bedre informert om slike forhold før de handler, er det tre ganger så sannsynlig at de vil kjøpe mer bærekraftige produkter.

Flere tiltak som er ment å gjøre det lettere å engasjere folk flest i den grønne given er ventet i løpet av 2022. En første «regelverkspakke» er planlagt 30. mars. Den har fått navnet «sirkulær økonomipakke 1» og inneholder disse forbrukerrelaterte sakene:

- «Forbrukermakt i den grønne given»
- «Bærekraftig produktpolitikk, inkludert revisjon av økodesigndirektivet»

En tredje sak ble nylig flyttet fra denne pakken til en annen, som Kommisjonen kaller «sirkulær økonomipakke 2». Den ventes for tiden 20. juli 2022. Dette gjelder forslag om «villedende miljømarkedsføring: Dokumentering av miljøavtrykk».

I tillegg ventes det mot slutten av året et forslag om «rett til å reparere» forbrukerprodukter». I det følgende omtales disse sakene nærmere.

©AMCham EU

2.1.1 Forbrukermakt i den grønne given

Dette er ett av flere regelverksforslag som er ment å legge til rette for at forbrukerne kan delta mer aktivt i de grønne omstillingene. Etter å ha vært utsatt en rekke ganger, planlegger Kommisjonen for øyeblikket å legge det frem 30. mars 2022.

Ettersom det ikke foreligger noe konkret regelverksforslag ennå, er det uklart nøyaktig hva forslaget vil innebære. Da saken var på tidlig høring sommeren 2020, viste Kommisjonen for det første til ambisjoner om å legge til rette for mer troverdig og relevant informasjon om miljøaspekter ved produkter og tjenester, for eksempel om forventet produktlevetid og muligheter for reparasjon og reservedeler. Kommisjonen luftet for det andre tanker om å stramme inn på regelverket om markedsføring, for å motvirke «grønnvasking»/villedende miljømarkedsføring og planlagt produktforeldelse. Høringen omtalte også mulige nye krav til merkeordninger for bærekraft.

Per i dag virker det sannsynlig at det kommende forslaget vil inneholde noen av disse elementene:

- Nye informasjonskrav om holdbarhet/forventet produktlevetid:
  - Det kan komme forslag om at næringsdrivende skal informere om egne garantiordninger som går lengre enn lovpålagte krav.
  - Det verserer også tanker om at selgere av energirelaterte produkter skal informere dersom de ikke tilbyr garanti ut over minste lovbestemte reklamasjonsfrist på 2 år.
  - Det kan komme forslag om at selger skal informere om reparasjonsmuligheter. Dette kan gjøres på flere måter. Der det foreligger lovfestede merkeordninger om repareringsmuligheter, kan det kreves at selger skal informere kjøper om hvordan det aktuelle produktet kvalifiserer under disse ordningene. Uavhengig av om det finnes slike merkeregler, kan det også for eksempel kreves at selger skal informere om viktige ekstradelere er tilgjengelig.
  - Slike regler kan komme som endringer av forbrukerrettighetsdirektivet og/eller direktivet om salg av varer – i Norge gjennomført i lovene om forbrukerrettigheter og forbrukerkjøp.
- Nye markedsføringsbestemmelser:
  - En mulighet kan være å svarteliste miljøpåstander som ikke er i tråd med kommende regler om ny metodikk for å dokumentere miljøfotavtrykk (se nedenfor om regelverksforslaget om metodikk for å dokumentere miljøavtrykk).
  - Det verserer også tanker om å definere vage miljøpåstander som villedende, blant annet i tråd med anbefalinger fra en [EU-ledet dialog om miljømarkedsføring](#), sluttført i 2016.
  - Det kan komme en juridisk definisjon av planlagt produktforeldelse (*planned obsolescence*), og kanskje også et forbud mot denne typen handelspraksis.
  - Slike forslag vil trolig komme som endringer av direktivet om urimelig handelspraksis – i Norge gjennomført i markedsføringsloven).

2.1.2 Bærekraftig produktpolitikk

Denne saken er forankret i Kommisjonens [handlingsplan for sirkulær økonomi](#) fra mars 2020. Tanken er å legge til rette for produkter tilpasset en klimanøytral og ressurseffektiv sirkulær økonomi, redusere avfall og fremme bærekraftig forbruk. Saken går hånd i hånd med forslaget om «forbrukermakt i den grønne given» (avsnitt 2.1.1), og illustrer at Kommisjonen ønsker å fremme bærekraft på både produkt- og forbrukssiden. Begge sakene har vært utsatt en rekke ganger, og forslagene ventes for øyeblikket å legges frem samtidig, 30. mars 2022.

Det kommende regelverksforslaget vil sannsynligvis utvide virkeområdet til økodesigndirektivet, ved å innføre krav også til andre produkter enn de som er energirelatert. Kommisjonen ser for seg å gi økodesignreglene anvendelse for så mange produktkategorier som mulig, kanskje også for enkelte tjenester. Da saken var på tidlig høring våren 2021, fremgikk det at Kommisjonen ser for seg å stille krav til produkter om forhold som:

- Holdbarhet/levetid
- Gjenbruksmuligheter
- Oppgraderingsmuligheter
- Skadelige kjemikalier
- Energi- og ressurseffektivitet
- Resirkulering av produktinnhold
- Karbon- og miljøfotavtrykk
- Engangsbruk og planlagt produktforeldelse
- Forbud mot destruksjon av usolgte holdbare varer
- Sirkulære forretningsmodeller

Innenfor den bærekraftige produktpolitikken ventes det også at Kommisjonen vil legge frem forslag om «digitale produktpass». Målet er å samle informasjon om hele produktets verdikjede, slik at det blir enklere for forbrukere og næringsdrivende å få oversikt over produktets samlede miljøavtrykk.

Kommisjonen utreder dessuten flere initiativer for sirkulær elektronikk. I arbeidsprogrammet for 2021 lanserte den sågar planer om «nye krav og forbrukerrettigheter for elektronikk». Der kan man trolig først og fremst vente seg forslag om krav til mobiltelefoner, nettbrett og datamaskiner under økodesigndirektivet. Målet er å legge til rette for energieffektivitet, holdbarhet, reparasjonsmuligheter, vedlikehold, gjenbruk og gjenvinning. Nye krav til mobiltelefoner og nettbrett vil sannsynligvis blant annet omfatte bedre tilgang til reservedeler og oppdatering av operativsystemer. Nye krav til datamaskiner vil trolig blant annet fokusere på energieffektivitet og reparasjonsmuligheter. Dette regelverksforslaget ventes for tiden i begynnelsen av juli 2022.

Kommisjonen la i september 2021 frem forslag til en felles ladeløsning for elektroniske produkter (mobiltelefoner, nettbrett o.l.). Formålet er å begrense IT-avfall og spare forbrukere fra å måtte forholde seg til diverse ladeløsninger for ulike elektroniske produkter. Det skal dermed ikke lenger være nødvendig å bytte lader hver gang man bytter for eksempel telefon. Siste nytt her er at medlemslandene [26. januar 2022 ble enige om en såkalt felles posisjon](#). Det innebærer at de nå er klare til å forhandle med Europaparlamentet. Parlamentet har imidlertid ikke vedtatt noen forhandlingsposisjon ennå. Dette ventes de å gjøre i april 2022. Deretter kan forhandlinger om saken begynne mellom Råd og Parlament.

2.1.3 Villedende miljømarkedsføring – dokumentering av miljøavtrykk

Dette er den tredje forbrukerrelaterte saken som inntil nylig var ventet fremlagt 30. mars 2022. Siste nytt er imidlertid at saken er flyttet til 20. juli 2022, som del av Kommisjonens «sirkulær økonomipakke 2». Som for de andre forslagene, er dette langt fra første gang den har blitt forsinket.

Forslaget skal sikre at produkter, tjenester og prosesser som markedsføres som miljøvennlige faktisk ikke er skadelige for miljøet – og dermed forebygge såkalt «grønnvasking», eller villedende miljømarkedsføring. Saken omtales i Brussel-systemet som «*the Green Claims Initiative*».

Kommisjonen har arbeidet med dette prosjektet lenge. Fra 2013 til 2016 gjennomførte den pilotstudier for å teste ut metodikk for å måle miljøavtrykket til utvalgte produkter og organisasjoner («*Product Environmental Footprint*» og «*Organisational Environmental Footprint*»). Studiene omfattet blant annet produktgrupper som batterier, maling og vaskemidler. Mer enn 300 selskaper og en rekke andre interessenter var involvert i pilotfasen. Metodikken som til slutt ble utarbeidet omfatter 16 ulike miljøaspekter og gjør det mulig å sammenligne miljøavtrykkene til produkter og organisasjoner innenfor samme kategori. Man kan lese mer om dette [her](#).

[16. desember 2021 la Kommisjonen frem en oppdatert anbefaling](#) til næringsdrivende om hvordan de – på frivillig basis – kan beregne miljøavtrykk fra egen virksomhet ved hjelp av denne metodikken. Anbefalingene oppdaterer et tilsvarende dokument fra 2013 og inkorporerer erfaringene fra pilotfasen. Anbefalingen gjør den oppdaterte metodikken offisiell, slik at Kommisjonen kan henvise til den der det skulle være aktuelt. Dermed anser Kommisjonen hovedtrekkene i metodikken for å være på plass, selv om også disse trolig vil bli oppdatert etter hvert som nye erfaringer kommer til.

Samtidig arbeides det med å tilpasse den generelle metodikken i anbefalingen til konkrete produktgrupper og sektorer. Dette er ikke en del av den oppdaterte anbefalingen, ut over at anbefalingen viser til tekniske kriterier for å fastsette mer detaljert metodikk for konkrete produktgrupper. Dette arbeidet er i en «[overgangsfase](#)», der det jobbes med metodikk for de 5 produktgruppene tekstiler og klær («*apparel*»), blomster og potteplanter, emballasje, kunstgress og fisk (sistnevnte koordinert av Sjømat Norge).

Et første utkast til slik mulig konkret produktmetodikk har nylig vært på høring. Det kom da negative reaksjoner fra flere interesseorganisasjoner. Disse mente blant annet at utkastet ikke tok høyde for alle forhold av betydning for miljøavtrykket til relevante produkter – og at den foreslåtte metodikken dermed ikke vil gi et dekkende bilde av hvor bærekraftige produktene er. Kommisjonen besvarer kritikken med at dette kun er et første utkast, og at det hele tiden har vært planlagt å arbeide videre med metodikken på bakgrunn av høringsinnspill og videre uttesting på produkter. Når dette er gjennomført, er planen å høre det reviderte utkastet på nytt.

Metodikken er tenkt som en viktig byggestein for flere initiativer fra Kommisjonen. Når det gjelder det ventede forslaget om villedende miljømarkedsføring («*Green Claims Initiative*»), vil et viktig poeng være å avgjøre hvordan metodikken skal tas i bruk for å bekjempe «grønnvasking». Teknisk sett finnes det flere muligheter, og Kommisjonen viser til alternative reguleringsmåter i sin [konsekvensanalyse](#) fra 2020. De to mest sannsynlige alternativene vil trolig være enten å utvikle et juridisk rammeverk for å la virksomheter bruke miljøpåstander i tråd med den nye metodikken – på frivillig grunnlag, eller å stille krav til virksomheter om å bruke metodikken hvis de benytter miljøpåstander.

Innenfor disse alternativene vil forslaget trolig også måtte ta stilling til en rekke andre praktiske problemstillinger som må avgjøres spesielt for dette initiativet. Dette kan for eksempel være hvilket regelverk som skal anvendes, om det skal stilles ulike krav til dokumentasjon innenfor det aktuelle

regelverket for påstander om forskjellige produktkategorier, hvem som skal sjekke dokumentasjon for påstander og hvordan, hvordan sekundærdata skal fremskaffes, hvem som eventuelt skal utarbeide konkret metodikk for bestemte produktgrupper og hvordan slik konkret metodikk skal vedtas.

Det er foreløpig uklart nøyaktig hva Kommisjonen vil anbefale om alt dette. Sett fra et forbrukerståsted, kan en mulighet være å knytte metodikken til regelverket om villedende markedsføring. Man kan for eksempel tenke seg at miljøpåstander som ikke kan dokumenteres gjennom den harmoniserte metodikken «svartelistes» (forbys) under direktivet om urimelig handelspraksis – i Norge gjennomført i markedsføringsloven. Dersom Kommisjonen foreslår dette, vil det sannsynligvis komme som en del av forslaget om «forbrukermakt i den grønne given» (se avsnitt 2.1.1). Dette illustrerer hvor nært disse sakene henger sammen, og hvorfor Kommisjonen i utgangspunktet har ønsket å legge dem frem som en «pakke».

Den tette sammenhengen mellom disse forslagene kommer også til syne i en pågående diskusjon om hvordan man eventuelt kan integrere anbefalinger fra en [EU-ledet dialog om miljømarkedsføring](#), sluttført i 2016 («*Multi-Stakeholder Dialogue on Environmental Claims*») i kommende tiltak for å bekjempe grønnvasking. Det har vært argumentert for at disse anbefalingene kan integreres i begge disse forslagene, men spørsmålet ser foreløpig ikke ut til å være endelig avgjort internt i Kommisjonen.

Et ytterligere spørsmål gjelder forholdet mellom eventuell kommende rettslig bindende metodikk for å måle miljøavtrykk og etablerte miljømerkeordninger, som Svanemerket og EUs Ecolabel. En mulighet vil være at Kommisjonen foreslår at også slike miljømerker skal bygge på den nye harmoniserte metodikken. En annen mulighet er at Kommisjonen anser slike anerkjente merkeordninger som likeverdige, og at de etablerte ordningene derfor fortsatt vil kunne dokumentere grønne påstander uten å måtte benytte den nye metodikken. Svaret på hva Kommisjonen tenker om dette kan enten komme med regelverkspakken 30. mars, eller med regelverkspakken 20. juli 2022.

2.1.4 Rett til å reparere

I september 2021 omtalte Kommissjonspresident Ursula von der Leyen et kommende «lovforslag om rett til å reparere» som et «nøkkelinisiativ for 2022». Samtidig har det vært snakket om et slikt initiativ lenge – blant annet har Europaparlamentet både i [2020](#) og [2021](#) oppfordret Kommisjonen til å gjøre reparasjoner enklere og rimeligere for forbrukere og næringsdrivende.

[Kommisjonen igangsatte 11. januar 2022 en tidlig høring](#) om nye slike rettigheter. Høringen går forut for en kommende konsekvensutredning, som skal utarbeides før Kommisjonen etter planen skal legge frem regelverksforslag mot slutten 2022. I høringen skisserer Kommisjonen tre kategorier av muligheter, som den altså skal vurdere før den utarbeider forslag til nye regler. Kategoriene varierer fra ingen regelverksendring til nokså inngripende tiltak.

I den «minst inngripende kategorien», ser Kommisjonen for seg at næringsdrivende kan oppfordres til å forplikte seg – på frivillig grunnlag – til å reparere/rette mangelfulle produkter som har betydelig negativ påvirkning på miljøet, og til å promotere gjenbruk.

I den «moderat inngripende kategorien», ser Kommisjonen for seg to løsninger. For det første kan lovpålagte reklamasjonsfrister utvides. Dette kan gjøres enten for nye varer i situasjoner der forbrukere ønsker reparasjon/retting fremfor omlevering, eller for brukte og reparerte varer – eventuelt i begge disse situasjonene. For det andre kan reparasjon/retting gjøres til «foretrukket beføyelse», der dette ikke vil være dyrere enn omlevering. Her ser Kommisjonen også på muligheter

for å pålegge produsenter og/eller selgere reparasjonsplikt utover reklamasjonsfristen, mot rimelig vederlag.

I den «høyst inngripende kategorien», vurderer Kommisjonen flere mulige vinklinger. For det første kan dagens system, der forbrukere kan velge mellom retting/reparasjon og omlevering, endres – slik at forbrukere i fremtiden vil måtte kreve retting før de kan kreve omlevering. Dette ser Kommisjonen muligens for seg å gjøre samtidig som man pålegger produsenter og/eller selgere å reparere produkter ut over reklamasjonsfristen, kanskje uten vederlag. For det andre kan harmoniserte reklamasjonsfrister utvides ut over dagens minimumsperiode på to år. For det tredje kan selger tillates å erstatte mangelfulle produkter med reparerte/brukte varer.

I høringen legger Kommisjonen altså frem en slags smørbrøddliste over ulike måter dagens regler for forbrukerkjøp kan oppdateres. De fleste av ideene vil medføre endringer i direktivene 1999/44/EF og (EU) 2019/771 om salg av varer – og dermed også i den norske forbrukerkjøpsloven. Det ferskeste av disse direktivene ble vedtatt så nylig som i mai 2019, etter lang tids tautrekking for å få på plass det som til slutt skulle bli et nokså delikat politisk kompromiss. For norske forbrukere, var den viktigste delen av dette at landene – som et minimum – må sikre forbrukere to års reklamasjonsrett for mangelfulle varer. Dette innebar at Norge kunne beholde reglene om fem års reklamasjonsfrist for varer som er ment å vare vesentlig lengre enn to år.

Når EU-systemet snaue to år etterpå er villig til å gjenoppta denne vanskelige politiske debatten, vitner det om at de politiske vindene som for tiden fører EU-skuta i stadig grønnere retning, blåser med full storms styrke – også på forbrukerfeltet. I sterk kontrast til 2019, virker det i dag høyst usannsynlig at det skal komme forslag om at land med lengre reklamasjonsfrister (og dermed sterkere forbrukervern) skal bli pålagt å senke disse til to år for å sikre samme regelverk i hele EØS-området. Det virker langt mer sannsynlig at den harmoniserte reklamasjonsfristen kan bli utvidet. Det blir imidlertid viktig å følge med på dette fra norsk side.

Høringen inneholder også andre ideer som kan nødvendiggjøre endringer i forbrukerkjøpsloven eller tilgrensende norsk regelverk, dersom de blir vedtatt. Dette gjelder blant annet tankene om å innføre et beføyelseshierarki, og om reparasjonsplikt som går ut over reklamasjonsfristen (for næringsdrivende). Fremover kan det også bli interessant å følge ideene om å pålegge «selger eller produsent» plikter ved forbrukerkjøp. Etter forbrukerkjøpsloven er det gjennomgående «selger» som er pålagt plikter ved mangelfulle produkter, ikke produsent. Dette gjenspeiler det tradisjonelle systemet også i den europeiske forbrukerlovgevingen.

Høringen er åpen for alle og frist for innspill er 5. april 2022.

©repair.eu

2.1.5 Frivillige ordninger for bærekraftig forbruk

10. februar 2022, i forbindelse med den årlige konferansen «[Consumer Summit](#)», lanserte kommisjonen fase to i ett av bærekraftprosjektene fra [den europeiske forbrukerstrategien](#). Dette gjelder samarbeid med næringslivet om frivillige ordninger for å legge til rette for bærekraftig forbruk. Tanken er at bedrifter for det første skal forplikte seg til å kartlegge eget karbonavtrykk og fastsette håndfaste mål for hvordan det kan reduseres. I tillegg må næringsdrivende som ønsker å være med i prosjektet forplikte seg på minst ett av disse punktene:

- Kartlegge eget miljøavtrykk og redusere dette (i henhold til konkrete miljøaspekter).
- Øke «sirkulariteten» i egne aktiviteter, for eksempel ved å gjenbruke mer, kaste mindre, bruke mindre energi).
- Sikre bærekraftige produksjonskjeder (gjennom aktsomhetsvurderinger o.l.).

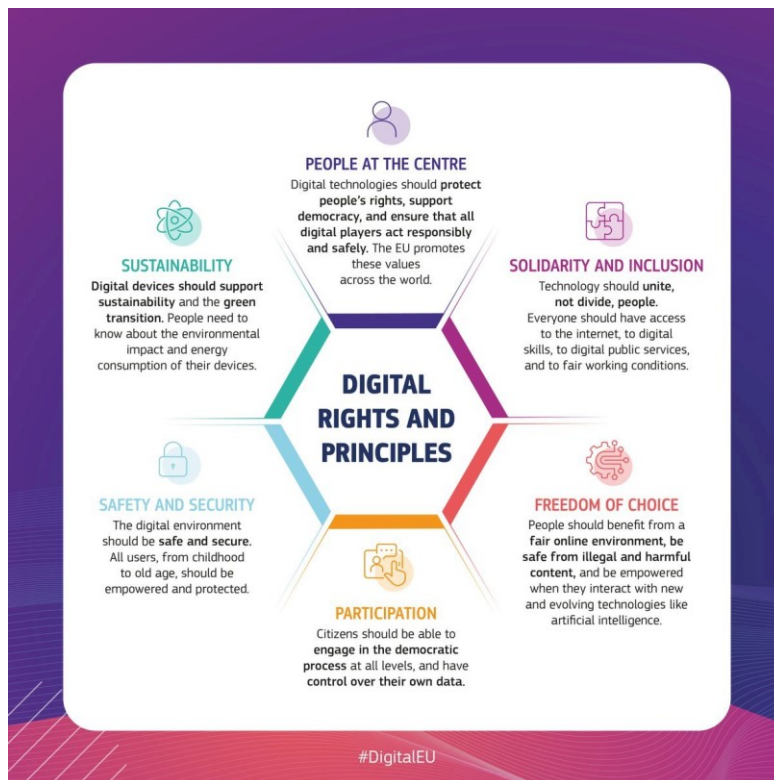
Kommisjonen startet et pilotprosjekt sammen med fem store selskaper i januar 2021 (Lego, L'Oréal, Renewd, Decathlon og Colroyt Group). Ytterligere 6 næringsdrivende meldte seg på i april 2021 (Ceconomy, Engie, Erste Group, H&M Group, Phillips og Vèjo projektai). Tanken har hele tiden vært å rulle systemet i større skala om erfaringene fra pilotprosjektet er gode.

Det er nå åpnet for at andre selskaper kan søke om å være med via nettsidene [Sustainable Consumption Pledge](#) eller JUST-GREEN-PLEDGE@ec.europa.eu. I utgangspunktet kan enhver næringsdrivende melde seg på, men søknadene må tilfredsstillende kravene Kommisjonen har satt opp. Mer informasjon finnes [her](#).

2.2 Forbrukerpolitikk i det digitale skiftet

[Det europeiske digitale skiftet](#) er, sammen med den grønne given, en av Kommisjonens toppsaker. Flere forbrukerrelaterte saker, som utvidelse av økodesigndirektivet til å omfatte «nye krav og forbrukerrettigheter for elektronikk» og en felles ladeløsning for elektroniske produkter (se avsnitt 2.1.2 om bærekraftig produktpolitikk) ses både gjennom det digitale prismet og som ledd i den grønne given.

Samtidig foreligger det en rekke andre saker i grenselandet mellom forbruker- og digital politikk. Dette gjelder blant annet forslagene om digital tjenestelovgivning (*Digital Services Act*) og konkurranse (*Digital Markets Act*) for nettplattformer. Det gjelder også pågående revisjoner av regler om produksikkerhet, forbrukerkreditt og fjernsalg av finansielle tjenester til forbrukere. Disse sakene omtales utover i denne rapporten.

©EU Agenda.eu

2.2.1 Erklæring om digitale rettigheter

Kommisjonen la 26. januar 2022 frem utkast til en [erklæring om digitale rettigheter](#). Denne er ment å være retningsgivende for den digitale omstillingen i Europa. Tanken er at Europaparlamentet og Rådet (medlemslandene) skal slutte seg til utkastet, og at EU-institusjonene deretter skal legge prinsippene til grunn når de arbeider med digitale saker. Samtidig skal erklæringen være et referansepunkt for alle interessenter om den typen digital omstillingen Europa ønsker.

Mange av prinsippene i erklæringen er kjent blant annet fra Kommisjonens [digitale strategi](#) («Europas digitale fremtid»). Den beskriver Kommisjonens planer for å få mest mulig ut av digitaliseringen, uten å fravike grunnleggende europeiske verdier – som demokrati, rettferdighet, inkluderende samfunn og sosiale sikkerhetssystemer. Strategien sier at målet er at Europa skal bli verdensledende ved å være tidlig ute med å utnytte ny lovende digital teknologi – med en «*menneskelig, etisk og verdibasert tilnærming*». Folk skal kunne stole på digital teknologi og vite at det som er ulovlig i den fysiske verden også er forbudt på nett. Erklæringen om digitale rettigheter følger også opp deler av Kommisjonens «[digitale kompassmelding](#)», som inneholder målsettinger på det digitale området frem til 2030.

I erklæringen heter det blant annet at mennesket skal stå i sentrum, digital omstilling skal underbygge solidaritet og inkludering, valgfrihet skal sikres på nett, det skal legges til rette for deltagelse i digitale offentlige rom, individets stilling og sikkerhet skal styrkes, og den digitale fremtid skal være bærekraftig. Disse prinsippene og rettighetene skal følge menneskene i hverdagen, for eksempel gjennom digitale høyhastighetsforbindelser over alt, for alle, og til overkommelig pris, trygt internett for barn og kontroll med hvordan personopplysninger behandles og deles.

De digitale prinsippene bygger på EU-retten, blant annet traktene, charteret for grunnleggende rettigheter og domstolpraksis. Kommisjonen oppfordrer Europaparlamentet og Rådet til å godkjenne utkastet til erklæring før sommeren.

2.2.2 Nye regler for digitale tjenester

Kommisjonen la i desember 2020 frem [forslag til nye regler for digitale tjenester](#) (*Digital Services Act*). Formålet er å modernisere regelverket for aktører som fungerer som mellomledd i transaksjoner på nett. Dette omfatter internettplattformer, som knytter sammen tilbud og etterspørsel. Oversatt til forbrukerspråk betyr dette typisk nettsteder der forbrukere kan handle med næringsdrivende.

Det store spørsmålet i saken er hvilket ansvar internettbaserte plattformer skal ha for aktivitetene de tilrettelegger for. De viktigste problemstillingene er hvilke plikter plattformer skal ha når det gjelder å fjerne ulovlig innhold, og hvordan nye spørsmål som har oppstått i plattformøkonomien skal håndteres, som for eksempel personrettet/målrettet reklame og bruk av algoritmer. Det sentrale europeiske regelverket for dette, e-handelsdirektivet, ble sist oppdatert i 2001 og er dermed modent for å oppdateres.

Et hovedpoeng i Kommisjonens forslag, er at de nye reglene *ikke* skal regulere hvilket innhold som skal være tillatt og hvilket som skal være forbudt. Dette foreslår Kommisjonen at skal forbli opp til annet regelverk, som vil være bedre egnet til å regulere spesifikke forhold som for eksempel hatefulle ytringer, desinformasjon, produktsikkerhet eller overgrepsmateriale. For nærmere informasjon om enkelte slike fagområder, se kapittel 2.7 om produktsikkerhet (bla om trygge leker) og 3.3.3 barn og internett (blant annet om overgrepsmateriale).

De nye reglene for digitale tjenester er på sin side ment å ansvarliggjøre digitale mellomledd, ved å presisere ansvar og forpliktelser som gjelder for dem. I henhold til Kommisjonens forslag, vil det gjelde ulike regler avhengig av hva slags type mellomledd det er snakk om. Forslaget operer med de fire kategoriene «mellomliggende tjenester», «lagringstjenester», «nettplattformer» og «veldig store nettplattformer». Graden av ansvar er stigende, slik at det hviler relativt få forpliktelser på «mellomliggende tjenester», mens nokså mange krav vil gjelde for «veldig store plattformer».

Dette vil være generelle krav som vil gjelde for alle nettplattformer. Andre regelverk, med mer spesifikt saklig virkeområde, vil komme i tillegg til disse generelle reglene. Et eksempel kan være at plattformer som tilrettelegger for økonomisk aktivitet mellom næringsdrivende og forbrukere også må følge regler i direktivet om foretaks urimelige handelspraksis, for eksempel om åpenhet om søkeresultater på internett, digitale brukeranmeldelser og markedsføring i sosiale media.

Både Europaparlamentet og Rådet (medlemslandene) har vedtatt forhandlingsposisjoner som på flere områder går lenger enn Kommisjonens forslag. I [medlemslandenes posisjon fra november 2021](#), foreslås det blant annet å utvide virkeområdet til det kommende regelverket, slik at det klart omfatter søkemotorer og å tilrettelegge bedre for å beskytte mindreårige på nett. [Parlamentets posisjon fra 20. januar 2022](#) inneholder blant annet interessante forslag om målrettet/personrettet markedsføring. Sterke grupper i Parlamentet ønsket i utgangspunktet å innføre totalforbud mot målrettet reklame, men dette kom ikke med i forhandlingsposisjonen. I stedet foreslår Parlamentet å forby målrettet markedsføring fra plattformer rettet mot mindreårige. Ifølge Parlamentet, bør et slikt forbud også omfatte reklame basert på sensitive personopplysninger, som politisk og religiøs tro, og seksuell legning. Parlamentet vil også at det skal være like enkelt for brukere å si nei som å takke ja til samtykke for behandling av personopplysninger, og at å nekte samtykke ikke skal medføre deaktiverte funksjoner. Med utgangspunkt i prinsippet om dataminimering og for å forhindre ID-tyveri og annet misbruk av personopplysninger, foreslår Parlamentet også at tilbyder i størst mulig grad skal gjøre det mulig både å bruke og betale for en tjeneste, uten å samle inn opplysninger om mottakeren. Når det

gjelder bruk av algoritmer, ønsker Parlamentet å pålegge veldig store plattformer å tilby brukerne minst ett system for anbefalinger som ikke bygger på sporing.

Det franske rådsformannskapet har ambisjoner om at EU-institusjonene skal bli enige om det nye regelverket om digitale tjenester i løpet av våren. De første forhandlingsmøtene mellom Europaparlamentet og Rådet ble avholdt 31. januar og 15. februar 2022. Dette må sies å være et nokså raskt saksbehandlingstempo. Det tyder på at det er politisk vilje både fra Rådet og Parlamentets side til å få saken vedtatt kjapt.

2.2.3 Villedende brukeromtaler på nett

20. januar 2022 la Europakommisjonen, i samarbeid med nasjonale forbrukermyndigheter, frem [resultater fra en samordnet kontroll med brukeromtaler på større nettsteder](#). Dette er fjorårets (2021s) prioriterte felles tilsynsaksjon for «Nettverket for nasjonale myndigheter med ansvar for håndheving av forbrukervernlovgivning» (Consumer Protection Network). Det norske Forbrukertilsynet deltok i kontrollen, sammen med etater fra Island og 26 av EUs medlemsland.

Disse myndighetene har gått gjennom brukeromtaler på 223 større nettsider. Med brukeromtaler forstår man her innlegg på nettsteder som gir uttrykk for forbrukeres erfaringer og vurderinger av et produkt, en tjeneste eller en næringsdrivende. Dette kan være nyttig for andre forbrukere i senere kjøpsprosesser, og er dermed et interessant virkemiddel for næringsdrivende. Samtidig kan brukeromtaler nokså enkelt gli over i villedende markedsføring, for eksempel dersom den ansvarlige for en nettside ikke sikrer at omtaler gir et reelt bilde av faktiske brukeres vurderinger.

Et hovedfunn er at det kan stilles spørsmål ved påliteligheten til brukeromtaler på nesten to tredeler av de undersøkte nettstedene. Dette omfatter nettbutikker, digitale markedsplasser, nettformidlere (bookingsider), søkemotorer og sammenligningstjenester. På 144 av de 223 nettstedene var det umulig for tilsynsmyndighetene å fastslå om det var systemer på plass for å sikre at brukeromtaler var lagt ut av forbrukere som faktisk hadde benyttet seg av den aktuelle varen eller tjenesten.

Myndighetene avdekket også at 104 av de 223 nettstedene ikke informerer forbrukere om hvordan brukeromtaler innhentes og behandles. 118 av nettsidene inneholdt dessuten ingen informasjon om hva de ansvarlige gjør for å forebygge uekte brukeromtaler. Dette gjør det så godt som umulig for forbrukere å vite om de står overfor ekte brukeromtaler eller ei.

Samlet sett konkluderte tilsynsmyndighetene med at minst 55% av de undersøkte nettstedene benytter brukeromtaler på måter som kan stride mot felleseuropeiske regler om villedende markedsføring. I tillegg stiller myndighetene spørsmål ved ytterligere 18% av nettstedene.

Villedende brukeromtaler er et såpass aktuelt problem at de felleseuropeiske reglene ble strammet inn med direktivet om [«modernisering av EU-reglene om forbrukerbeskyttelse»](#) fra november 2019. Dette endret direktivet om foretaks urimelige handelspraksis overfor forbrukere, som i Norge er gjennomført i markedsføringsloven. Endringene har foreløpig ikke trådt i kraft i EØS-området. De avklarer blant at det kan kvalifisere som en villedende utelatelse av informasjon, dersom næringsdrivende som tilbyr forbrukere tilgang til brukeromtaler unnlater å informere om hvorvidt og hvordan de sikrer at omtalene faktisk stammer fra forbrukere som har benyttet eller kjøpt det aktuelle produktet. De nye reglene er nærmere forklart i Kommisjonens oppdaterte veileder til direktivet om foretaks urimelige handelspraksis (se avsnitt 2.3). Disse innstrammingene i næringsdrivendes ansvar i forbrukerforhold, kommer for øvrig i tillegg til nye krav til plattformansvar i det kommende regelverket

om digitale tjenester (*Digital Services Act*), som Europaparlamentet og medlemslandene i skrivende stund forhandler om (se avsnitt 2.2.2).

2.2.4 Tingenes internett på forbrukerområdet

Kommisjonen [publiserte](#) 20. januar 2022 en endelig rapport om funn fra sin konkurransesektorundersøkelse om tingenes internett for forbrukere (forbruker-IoT). [Rapporten](#) og [det medfølgende arbeidsdokumentet fra Kommisjonen](#) identifiserer mulige konkurranseproblemer i de raskt voksende markedene for IoT-relaterte produkter og tjenester i EU.

Rapporten beskriver blant annet en rekke bekymringer knyttet til taleassistent-tjenester. Dette gjelder datainnsamling, eksklusivitet og koblingspraksis, portvokterstilling når det gjelder tilgang til andre IoT-tjenester, og manglende interoperabilitet.

Det fremgår også at konkurransen er lav i taleassistentmarkedet på grunn av dominans fra et lite antall vertikalt integrerte selskaper. Disse selskapene, Google, Apple og Amazon, leverer tre av de mest brukte taleassistent-tjenestene – Google Assistant, Siri og Alexa. De har bygd opp sine egne økosystemer både innenfor og utenfor forbruker-IoT-sektoren, og kontrollerer derfor i stor grad integreringen av tredjeparter i sektoren. Tilgang til og akkumulering av store datamengder gjør det mulig for taleassistenttilbydere å styrke sin markedsposisjon og lettere etablere seg i tilstøtende markeder.

Kommisjonen tar sikte på at informasjonen den har samlet inn i sammenheng med sektorundersøkelsen om forbruker-IoT, skal gi veiledning for fremtidige håndhevelse og mulig fremtidig regulering.

2.3 Villedende markedsføring, forbrukerrettigheter og prisinformasjon

Europakommisjonen offentliggjorde 29. desember 2021 oppdaterte veiledningsdokumenter om tre sentrale forbrukerregelverk, som alle er gjennomført i norsk rett:

- Direktiv om foretaks urimelige handelspraksis overfor forbrukere (Unfair Commercial Practices Directive 2005/29/EF) – gjennomført i markedsføringsloven.
- Forbrukerrettighetsdirektivet (Consumer Rights Directive 2011/83/EU) – bl.a. gjennomført i angrefristloven og markedsføringsloven.
- Prisopplysningsdirektivet (Price Indication Directive 98/6/EF) – gjennomført i markedsføringsloven/prisopplysningsforskriften.

Et viktig poeng i disse veilederne er at de uttaler seg om hvordan forbrukerregelverket skal fortolkes i møte med tilgrensende europeiske regelverk – som for eksempel e-handelsdirektivet og kommende plattformregler, samt ulike bestemmelser på områdene miljø/bærekraft, transport, finansielle tjenester osv. Veilederen om direktivet om foretaks urimelige handelspraksis er spesielt grundig på dette, fordi dette direktivet fungerer som et generelt sikkerhetsnett for forbrukervern. Dette innebærer at direktivet beskytter forbrukere i nær sagt ethvert møte med næringsdrivende, dersom den aktuelle situasjonen ikke fanges opp av annet europeisk regelverk.

En praktisk nyttig nyvinning, er at veilederne beskriver nyere endringer i det europeiske forbrukerregelverket. Veilederne går særlig i dybden når det gjelder direktivet om modernisering av EU-reglene om forbrukerbeskyttelse fra november 2019, som i stor grad dreier seg om endringer av

nettopp de tre direktivene disse veilederne gjelder. Men også andre ferske regelverk omtales, som direktivene om salg av varer og om kontraktsregler for digitale ytelser, begge av 20. mai 2019, og direktivet om beskyttelse av forbrukernes kollektive rettigheter av 25. november 2020. Foreløpig har ingen av disse direktivene trådt i kraft i EØS-området. Det kan likevel være interessant å ta med seg Kommisjonens detaljerte fortolkninger av de nye reglene når man skal forberede gjennomføringen i norsk rett av alle eller noen av disse direktivene.

Innholdsmessig er den nye veilederen om direktiv om foretaks urimelige handelspraksis den mest omfattende av de tre. Den omhandler en rekke forhold som viser samspillet mellom viktige politisk prosjekter, som de europeiske grønne og digitale omstillingene, og forbrukervern. Noen av problemstillingene som behandles er villedende miljømarkedsføring/grønnvasking/planlagt produktforeldelse, forpliktelser for netthandelsplasser og plattformer, åpenhet om søkeresultater på internett, digitale bruker anmeldelser, markedsføring i sosiale media, personrettet markedsføring, manipulativ design («*dark patterns*») og forbrukervern innenfor transporttjenester, som fly-, pakkereiser, og nettformidlere (bookingsider).

Veilederen om forbrukerrettighetsdirektivet inneholder på tilsvarende måte oppdaterte kommentarer til problemstillinger knyttet til kontrakter der forbrukerens ytelse er personopplysninger, personlig markedsføring og angrerett ved kontrakter om digitalt innhold.

Veilederen til prisopplysningsdirektivet er den korteste av de tre. Den gjelder til gjengjeld bare en problemstilling, nemlig fortolkning av den nye artikkel 6a, som kom inn med direktivet om modernisering av EU-reglene om forbrukerbeskyttelse i 2019. Denne bestemmelsen innfører krav til åpenhet ved salgsmarkedsføring/prisfordeler, for å sikre at nedsatte priser er reelle.

De tre nye veilederne er tilgjengelige her:

- [Veileder om direktiv om foretaks urimelige handelspraksis overfor forbrukere](#)
- [Veileder om forbrukerrettighetsdirektivet](#)
- [Veileder om prisopplysningsdirektivet](#)

To av disse dokumentene oppdaterer og erstatter eldre veiledningsdokumenter (Consumer Rights Directive-veilederen fra 2014 og Unfair Commercial Practices-veilederen fra 2016). Dokumentene er ikke rettslig bindende, ettersom Kommisjonen ikke har myndighet til å uttale seg om fortolkningen av EU-forbrukerregelverk på måter som forplikter andre (det er det bare EU-domstolen som kan gjøre innenfor EU-systemet). Det kan likevel antas at Kommisjonen vil legge de fortolkningene av regelverket som er beskrevet i de nye veilederne til grunn for sin egen virksomhet på relevante fagfelt. Dokumentene er nemlig resultatet av en omfattende intern prosess, der alle deler av Kommisjonen har fått anledning til å uttale seg. Det endelige innholdet i veilederne vil dermed være resultater av faglige og politiske kompromisser, som Kommisjonen neppe vil fravike i ettertid.

Veilederne omhandler problemstillinger som er høyaktuelle i forbindelse med andre pågående saker, ofte innenfor prioriterte politiske områder som den grønne giv og digital omstilling. For eksempel behandler veilederen om direktiv om foretaks urimelige handelspraksis en rekke spørsmål knyttet til forbrukeres møte med digitale plattformer som ikke inngår i de kommende reglene om digitale tjenester (*Digital Services Act*) (se ovenfor). Når det gjelder miljømarkedsføring, inneholder veilederen til direktiv om foretaks urimelige handelspraksis også en rekke betraktninger om hvordan direktivet kan brukes til å slå ned på «grønnvasking», noe som er spesielt interessant i påvente av nye europeiske initiativer for bærekraftig og sirkulært forbruk innenfor den europeiske grønne giv (se kapittel 2.1).

2.4 Næringslivets samfunnsansvar, aktsomhetsvurderinger og åpenhet

Flere europeiske land har innført eller vurderer nasjonal lovgivning om bærekraftig eierstyring og selskapsledelse. Så også Norge, der Stortinget fastsatte åpenhetsloven (om virksomheters åpenhet og arbeid med grunnleggende menneskerettigheter og anstendige arbeidsforhold) i juni 2021. I Brussel har Kommisjonen lenge advart mot å forsøke å løse slike problemer nasjonalt. Den argumenterer med at bærekraftutfordringene er globale og går på tvers av landegrensener, og at ulike regler kan komplisere og fordyre hverdagen for selskaper med produksjonskjeder og virksomhet i flere land.

Kommisjonen gjennomførte en tidlig høring av sine ideer til europeiske regler om bærekraftig bedriftsledelse i overgangen mellom 2020 og 2021. Den luftet da tanker om nokså bred regulering, som på den ene siden kunne omfatte aktsomhetsforpliktelser og åpenhetskrav knyttet til bedrifters verdikjeder, og på den andre siden kunne innføre ansvar for medlemmer av selskapers styrende organer for manglende integrering av brede samfunnsinteresser i bedriftsrelaterte beslutninger.

Etter høringen, har Kommisjonen utarbeidet forslag til nytt regelverk. Dette har imidlertid blitt utsatt flere ganger. For øyeblikket tar Kommisjonen sikte på å legge frem forslaget 23. februar 2022.

De mange utsettelsene i denne saken skyldes nok delvis det omfattende anvendelsesområdet Kommisjonen ser for seg for regelverket (selskapsrett og styreansvar blandet med bestemmelser om aktsomhetsvurderinger og åpenhetskrav). Etter sigende skal Kommisjonens interne regelverksråd ha sendt konsekvensutredninger som skulle underbygge forslaget tilbake til embetsverket to ganger, fordi de ikke var gode nok. Samtidig har Kommisjonen blitt utsatt for heftige lobbyistangrep fra bransjehold, og også motstand fra flere land, blant annet fra Norden. På den annen side har Europaparlamentet og frivillige organisasjoner oppfordret Kommisjonen til å ikke senke ambisjonsnivået.

For øyeblikket spekuleres det i om Kommisjonen kan ha gitt etter for press om å fjerne spørsmål knyttet til styreansvar fra det kommende forslaget. Ryktene sier at forslaget samtidig skal ha blitt omdøpt, fra «bærekraftig selskapsledelse» («*sustainable corporate governance*») til «bærekraftig selskapsgjennomgang og selskapsansvar» («*sustainable corporate due diligence*»).

Hvis dette er riktig, vil forslaget fokusere på regler om aktsomhetsforpliktelser og åpenhetskrav knyttet til bedrifters verdikjeder. Det vil sannsynligvis likevel få et bredere saklig virkeområde enn den norske åpenhetsloven. Vår lov «skal fremme virksomheters respekt for grunnleggende menneskerettigheter og anstendige arbeidsforhold i forbindelse med produksjon av varer og levering av tjenester, og sikre allmennheten tilgang til informasjon om hvordan virksomheter håndterer negative konsekvenser for grunnleggende menneskerettigheter og anstendige arbeidsforhold». Kommisjonens forslag vil trolig ha samme målsetning, men også fremme virksomheters respekt for miljø og klima.

Ettersom det ikke foreligger noe konkret regelverksforslag ennå, er det uansett uklart nøyaktig hva forslaget vil innebære. Ett spørsmål er for eksempel om Kommisjonen vil foreslå å unnta små og mellomstore bedrifter fra forpliktelsene i regelverket. For tiden verserer det rykter om at bedrifter med færre enn 250 ansatte vil bli unntatt, men dette gjenstår å se. Interessegrupper har også anført at det ikke bør stilles samme krav til aktsomhetsvurderinger knyttet til miljø og klima på den ene siden og til menneskerettigheter og arbeidsforhold på den andre. Argumentet er at det er likhetstrekk mellom disse forholdene, men også ulikheter. Blant annet hevdes det at aktsomhetsvurderinger knyttet til miljø og klima forutsetter mer konkret informasjon.

2.5 Pakkereiser

Kommisjonen arbeider med en evaluering av det gjeldende regelverket for pakkereiser (direktiv (EU) 2015/2302). Denne evalueringen er det første tiltaket på listen over initiativer i den europeiske forbrukerstrategien ([Consumer Agenda](#)) fra november 2020. Der skriver Kommisjonen at den «vil analysere om pakkereisedirektivet fortsatt er adekvat i lys av aktuelle kriser». Et første skritt ble tatt da Kommisjonen våren 2021 la frem en [evalueringsrapport](#). Den peker blant annet på at:

- Det kan være vanskelig å skille mellom de rettslige konseptene «pakkereise» og «sammensatt reisearrangement».
- Det er usikkert om reglene om reisegaranti ved insolvens hos reisearrangører er gode nok.
- Ikke alle reisearrangører respekterer forbrukernes rett til tilbakebetaling ved avbestilte reiser.

Rapporten satte blant annet fingeren på at kronapandemien har illustrert alvorlige mangler i europeisk forbrukervern. På transportområdet har mange forbrukere opplevd at det har vært vanskelig å få penger tilbake for forhåndsbetalte fly- og pakkereiser som har blitt kansellert. Dette systemet ble satt på prøve allerede i første fase av koronapandemien. Ettersom det i løpet av våren 2020 ble stadig vanskeligere å krysse landegrensene, folk sluttet å bestille reiser og mange fly- og pakkereiser som var forhåndsbetalt ble avbestilt, så medlemsland og reiselivsnæringer at det kunne være vanskelig å holde liv i turoperatører og flyselskaper om de skulle overholde de strenge europeiske reglene. En rekke medlemsland la press på Kommisjonen for å få satt til side forbrukerrettighetene til å få penger som er forhåndsbetalt tilbake innen 14 dager ved avbestilling. Flere land innførte også ordninger for å hjelpe næringsdrivende, men som samtidig stred mot europeiske forbrukerrettigheter. I møte med denne virkeligheten, holdt Kommisjonen fast ved at forbrukerrettighetene må respekteres – også i en krisesituasjon. Samtidig påpekte den at disse rettighetene kan ivaretas på måter som kan hjelpe reisearrangører og flyselskaper med å overleve midlertidige likviditetsproblemer. Kommisjonen anbefalte blant annet landene å la næringsdrivende tilby tilgodelapper for avbestilte reiser, men understreket samtidig at næringsdrivende måtte gjøre dette uten å berøve forbrukerne retten til å få pengene tilbake. Samtidig reiste Kommisjonen traktatbruddsaker mot flere medlemsland for brudd på forbrukervernreglene for pakke- og flyreiser.

[Planene for det videre arbeidet med å evaluere pakkereisedirektivet](#), var for det første å sende et veikart på høring. Det gjorde Kommisjonen tidlig høsten 2021. Neste skritt er en mer omfattende høring. Denne skulle opprinnelig igangsettes i fjerde kvartal 2021, men ble først lansert 15. februar 2022. [Høringen er åpen til 10. mai](#). Den består av en rekke spørsmål, gruppert i kategoriene (i) markedstrender, (ii) pakkereisedirektivet: Definisjoner og virkeområde, (iii) avbestilling, betalingsdyktighet/likviditet og tilbakebetaling, (iv) insolvensvern, forhåndsbetaling og forberedelse til likviditetskrise, (v) sammensatte reisearrangementer og (vi) andre spørsmål. I tillegg inneholder høringen egne avsnitt med spørsmål til (i) «individer som benytter reisetjenester», (ii) forbrukerorganisasjoner og offentlige myndigheter, (iii) offentlige myndigheter, (iv) næringsdrivende og deres organisasjoner og (v) tilbydere av insolvensbeskyttelse.

Enn så lenge ser det ut til at Kommisjonen fortsatt tar sikte på å legge frem eventuelle forslag til oppdateringer av pakkereisereglene innen utgangen av 2022.

2.6 Forbrukerkreditt

Kommisjonen la 30. juni 2021 frem [forslag til revidert direktiv om forbrukerkreditt](#). Formålene er å ta høyde for konsekvenser av koronapandemien for kredittmarkedet for forbrukere, i tillegg til å følge opp sentrale funn fra en evaluering av gjeldende forbrukerkredittdirektiv. Forslaget var opprinnelig ventet i siste kvartal 2020, men ble utsatt på grunn av koronapandemien. I arbeidsprogrammet for 2022, lister Kommisjonen opp dette direktivforslaget som en av flere prioriterte saker for 2022.

Gjeldende forbrukerkredittdirektiv (2008/48/EF) skal sikre et høyt nivå av forbrukervern og legge til rette for et velfungerende marked for forbrukerkreditt. Regelverket harmoniserer kreditttilbyders informasjonsforpliktelser overfor forbrukere ved kontrakter som gjelder kredittavtaler fra 200 til 75.000 euro. Det gir også forbrukere 14-dagers angrefrist etter inngåelse av slike kontrakter.

Kommisjonen gjennomførte høring om mulig revisjon av dagens direktiv i 2020. I tillegg la den fram resultater fra en større evaluering av direktivet, der målsetningene var å vurdere i hvilken grad reglene har bidratt til målene de skal fremme og om de svarer i tilstrekkelig grad på dagens utfordringer. Hovedfunnene i evalueringen var:

- Direktivet møter dagens krav (er «*fit for purpose*»). Det er likevel muligheter for å fremme det indre markedet for forbrukerkreditt og et høyt forbrukervern ytterligere.
- Direktivets formål om å sikre forbrukervern og å legge til rette for et velfungerende marked for forbrukerkreditt er delvis oppfylt. Det er imidlertid en utfordring for det indre marked at flere medlemsland har utviklet nasjonalt utfyllende regelverk. Grensekryssende markeder for forbrukerkreditt har dessuten ikke utviklet seg nevneverdig siden direktivet ble innført.
- Reglene har fungert spesielt godt når det gjelder 14-dagers angrefrist for forbrukere og deres rett til tidlig tilbakebetaling.
- Regelverket møter ikke dagens krav godt nok når det gjelder digitale avtaler og ansvarlig långivning.
- Uklarheter i direktivteksten og nasjonalt handlingsrom under regelverket har medført at det ikke håndheves likt i alle medlemsland.
- Direktivet har hatt god virkning når det gjelder informasjonsforpliktelser for kredittyttere og i markedsføring. Digitaliseringen har likevel avdekket svakheter på dette punktet.
- Overordnet sett veier fordelene ved økt forbrukervern tyngre enn negative virkninger ved regelverket. Målet om å sikre et høyt forbrukervernnivå er fortsatt i høy grad relevant.
- Direktivet er generelt sett godt i tråd med annen europeisk lovgivning, og det medfører klar tilleggsverdi til nasjonal lovgivning. Det finnes likevel noe forbedringspotensial for samkjøring med annet EU-/EØS-regelverk.

Med forslaget av 30. juni 2021 tar Kommisjonen sikte på å følge opp funnene fra evalueringen. Et viktig punkt er å styrke forbrukervernet i lys av digitaliseringen av forbrukerkredittmarkedet. Kommisjonen foreslår nye krav for å sikre tydeligere kontraktsinformasjon fra kredittyttere til forbrukere. Informasjonen skal være tilpasset den aktuelle digitale grenseflaten, slik at forbrukere lettere kan forstå hva de skriver under på. Forslaget innebærer også endringer i reglene om vurdering av kredittverdighet. Kommisjonen oppfordrer dessuten medlemslandene til å fremme finansiell opplæring av forbrukere.

Europaparlamentet og Rådet har foreløpig ikke begynt å forhandle om dette forslaget. Det pågår for tiden diskusjoner medlemslandene imellom i arbeidsgrupper under Rådet, for å komme frem til en

felles forhandlingsposisjon. Slovenia, som ledet arbeidet i Rådet forrige halvår, la i november 2021 frem en [fremdriftsrapport](#). Den beskriver de møtene medlemslandene til da hadde gjennomført, og understreker at landene i prinsippet er positive til forslaget. Den viser samtidig til punkter det gjenstår for medlemslandene å bli enige om. Dette gjelder særlig utvidelse av direktivet virkeområde til nye kredittyttere og produkter på digitale markeder, foreslåtte krav til informasjon, kredittvurdering, rentetak, grenser for årlige avgifter og kostnader og overgangstider for små næringsdrivende. Frankrike, som leder Rådets arbeid våren 2020, har uttalt at de ønsker å legge til rette for at saken kan komme så langt som mulig på deres vakt.

2.7 Produktsikkerhet, herunder sikre leker

30. juni 2021, samme dag som Kommisjonen la frem forslaget om revidert direktiv om forbrukerkreditt, la den også frem [forslag til revidert regelverk om produktsikkerhet](#). Dette skal erstatte gjeldende direktiv (2001/95/EF), som regulerer sikkerhetsaspekter for diverse forbrukerprodukter, som barneprodukter (men ikke leker), sykler, treningsutstyr og møbler. Direktivet hjemler også det europeiske varslingsystemet for informasjonsutveksling om utrygge forbrukerprodukter.

Kommisjonen gjennomførte høring om mulig revisjon av dette regelverket høsten 2020. Det var da særlig fokus på at målsetningen var å oppdatere gjeldende direktiv til ny teknologi, spesielt digitalisering, herunder kunstig intelligens brukt i forbrukerprodukter. Forslag til revidert regelverk var opprinnelig planlagt fremlagt i siste kvartal 2020, men ble utsatt som følge av koronapandemien.

I forslaget til revidert regelverk, foreslår Kommisjonen å erstatte dagens produktsikkerhetsdirektiv med en forordning. Denne skal både oppdatere dagens regler, som utgjør et sikkerhetsnett for alle forbrukerprodukter, og bidra til likere regler for harmoniserte og ikke-harmoniserte produkter. De mer detaljerte målsetningene er å:

- Oppdatere og modernisere det generelle rammeverket som skal sikre trygge forbrukerprodukter (som ikke er næringsmidler)
- Sikre reglens sikkerhetsnettfunksjon for forbrukere
- Tilpasse regelverket til utfordringer som følger med ny teknologi og netthandel
- Legge til rette for like konkurranseforhold for næringsdrivende

Forordningsforslaget er ment å videreføre reglene i dagens produktsikkerhetsdirektiv ved å:

- Kreve at forbrukerprodukter skal være trygge
- Stille krav til virksomheter
- Stille krav til standarder som skal sikre overholdelse av kravet om trygge produkter

Saken diskuteres for øyeblikket internt i Europaparlamentet og Rådet (medlemslandene). Ingen av disse har foreløpig kommet frem til samlede posisjoner. De er dermed ikke klare til å starte forhandlinger med hverandre ennå. På Rådets side la Slovenia, som var presidentskap forrige høst, i november 2021 frem en [fremdriftsrapport](#). Den viser at i løpet av ni møter denne høsten hadde medlemslandene diskutert den generelle oppbyggingen av forslaget, anvendelsesområdet og diverse foreslåtte bestemmelser. I tillegg var forholdet til tilgrensende regelverksforslag, spesielt forslaget om nye regler for digitale tjenester (*Digital Services Act*, se ovenfor), diskutert. Slovenia konkluderte med at de fleste medlemslandene prinsipielt ser ut til å støtte forslaget, men at de har behov former tid. Frankrike, som leder Rådets arbeid våren 2020, har uttalt at de ønsker å legge til rette for at saken kan komme så langt som mulig på deres vakt.

Samtidig diskuteres produktsikkerhet for leketøy. Parlamentet har på eget initiativ utarbeidet en rapport om direktivet om sikkerhetskrav til leketøy. [Rapporten ble vedtatt i Parlamentets plenums møte 17. februar 2022](#), se denne [pressemeldingen](#). Direktivet er gjennomført i den norske leketøyforskriften.

I rapporten skriver Parlamentet at dagens regler bør styrkes for å sikre at alle leker som selges i Europa – i butikk og på nett – er sikre. Parlamentet berører problemstillinger som skadelige kjemikalier i leker, utfordringer knyttet til ny teknologi brukt i leker, samt tilsyn. I rapporten understreker Parlamentet at når leker kobles til internett, oppstår nye sårbarhetsutfordringer, knyttet til sikkerhet, personvern og mental helse. Rapporten krever også strengere krav til internettbaserte markedsplasser for å sikre at leker er sikre og regelverkskonforme. Rapportutkastet er tilgjengelig [her](#).

Problemstillingen om leker koblet til internett har vært aktuell en stund. I 2016 [undersøkte det norske Forbrukerrådet en rekke slike leker](#). Det oppdaget at såkalte «smartleker», med innebygde høyttalere, mikrofoner og andre sensorer, blant annet kan overvåke barn, henvende seg direkte til dem for å påvirke adferd, filme og fotografere uten samtykke og lagre og videresende informasjon for eksempel om geolokalisasjon og biologi. På bakgrunn av Forbrukerrådets konklusjoner om at mange slike leker ikke er i tråd med barns rett til personvern og sikkerhet, gikk forbrukergrupper i Europa og USA sammen om å klage en rekke produsenter inn til relevante forbrukermyndigheter. I Brussel vedtok Kommissjonen i oktober 2021 en delegert [forordning som endrer radioutstyrsdirektivet](#) og styrker nettsikkerhet, blant annet med henvisning til Forbrukerrådets aksjon mot smartleker (se pkt. 1 *Context of the Delegated Act*» [her](#)).

©European Commission

2.8 Fjernsalg av finansielle tjenester til forbrukere

Reglene om fjernsalg av finansielle tjenester til forbrukere (direktiv 2002/65/EF) skal fremme fri flyt av finansielle tjenester på det indre marked ved å harmonisere nasjonale forbrukervernregler. Samtidig skal reglene sikre høyt forbrukervern ved inngåelse av avtaler med tilbydere av finansielle tjenester i andre land enn der forbrukerne selv bor. Dagens regelverk pålegger tjenesteyterne informasjonsforpliktelser som skal legge til rette for at forbrukere er godt informert før avtaleinngåelse. Forbrukerne har også angrerett. I tillegg er blant annet aggressiv markedsføring forbudt. Gjeldende direktiv er EØS-relevant og gjennomført i norsk rett.

Kommisjonen gjennomførte sommeren 2021 [høring som ledd i utarbeidelsen av forslag til revidert direktiv](#). Der het det at formålet var å sikre alle interessenter muligheten til å uttale seg om dagens regler om fjernsalg av finansielle tjenester til forbrukere. En konsekvensanalyse var vedlagt høringen.

Bakgrunnen for at Kommisjonen utreder saken, er at finanssektoren har gjennomgått store endringer når det gjelder digitalisering i tiden etter at dette direktivet trådte i kraft i 2002. Nye aktører, tjenester og kanaler har kommet til, og tilgrensende regelverk har blitt vedtatt eller oppdatert. Kommisjonen gjennomførte en høring om direktivet i 2019 og har deretter utarbeidet en evalueringsstudie og en såkalt «regulatory fitness check», der det særlig ble vurdert om reglene fremdeles møter tidens krav. Som ledd i dette, gjennomførte Kommisjonen blant annet en [atferdsstudie om digitalisering av finansielle tjenester](#). Den konkluderte blant annet med at noen typer nettbasert markedsføring av finansielle tjenester påvirker forbrukere til å ta raske beslutninger, noe som kan lede til forhastede valg som sjelden er til forbrukernes beste. Studien viser at forbrukere gjør bedre valg når beslutningsprosessen går saktere. Studien innhentet også dokumentasjon på hvordan forbrukere påvirkes av enkelte andre former for handelspraksis, slik som produktdesign og personrettet markedsføring.

Det forventes for tiden at Kommisjonen vil legge frem forslag til revidert regelverk 11. mai 2022.

3 Hva skjer på familie- og oppvekstfeltet?

3.1 Søylen for sosiale rettigheter

Våren 2021 la Europakommisjonen frem en handlingsplan for å gjennomføre prinsippene i [den europeiske søylen for sosiale rettigheter](#). Denne søylen har som hovedmål å «bygge en mer rettferdig og inkluderende europeisk union». Den inneholder interessante initiativer både på familie- og oppvekst, og på likestillings- og ikke-diskrimineringsfeltet.

Initiativet til å etablere en europeisk sosial søyle kom fra den forrige EU-kommisjonens president, Jean-Claude Junckers linjetale om EUs tilstand i 2015, og Rådet, Kommisjonen og Europaparlamentet vedtok saken i Gøteborg i 2017. Søylen inneholder 20 prinsipper som handler om «å levere nye og effektive rettigheter for innbyggerne» innenfor tre kategorier:

- Like muligheter og adgang til arbeidsmarkedet
- Rettferdige og rimelige arbeidsvilkår, og
- Sosial beskyttelse og inkludering.

Siden søylen ble vedtatt er det vedtatt mange tiltak med direkte referanse til søylen. Det gjelder for eksempel flere direktiver, innføring av nye sosiale indikatorer i koordineringen av landenes politikk for økonomi og arbeidsmarked, samt videreutvikling av finansielle instrumenter.

I [handlingsplanen](#) for den sosiale søylen fra 2021, definerer Kommisjonen flere målsetninger for familie- og oppvekstfeltet. Den gjør tilsvarende grep for likestilling- og ikke diskrimineringsfeltet. Disse er omtalt i kapittel 4.

I handlingsplanen skriver kommisjonen at antallet unge i EU alderen 15 til 29, som hverken er i arbeid eller utdanning, skal ned fra 12,6% til 9%. Dette henger sammen med arbeidet med en europeisk ungdomsgaranti, en felles forpliktelse medlemslandene har påtatt seg for å sikre alle under 29 nye muligheter for utdanning, yrkesopplæring eller arbeid dersom de mister jobben eller faller ut av utdanningsløpet. Dette omtales nærmere nedenfor.

Kommisjonen vil også revidere [Barcelona-målene](#) om utdanning og omsorg i tidlig barndom. Dette initiativet ventes i 2022. Videre oppfordrer den medlemslandene til å sikre nasjonal gjennomføring av direktivet om balanse mellom arbeid og privatliv innen august 2022 (se nedenfor). Medlemslandene oppfordres også til å sikre alle unge barn i EU tilgang til rimelig utdanning og omsorg, i tråd med [rådskonklusjoner](#) om dette fra 2019.

I handlingsplanen skriver Kommisjonen også om fattigdom og sårbare befolkningsgrupper. Målet er å redusere antall mennesker som risikerer fattigdom eller sosial utestengelse med minst 15 millioner innen 2030. Minst 5 av disse millionene skal være barn. På dette området vil Kommisjonen:

- Legge frem en europeisk strategi for barns rettigheter og forslag til rådsanbefalinger om en europeisk barnegaranti for å bekjempe barnefattigdom. Disse initiativene kom i mars 2021 (se avsnitt 3.3.2).
- Forslå rådsanbefalinger om minsteinntekt for å støtte medlemslandenes arbeid mot fattigdom. Dette skal følge opp ett av prinsippene i den sosiale søylen om at «alle som mangler tilstrekkelig inntekt har rett til adekvat minsteinntekt som kan sikre et verdig liv». Dette forslaget ventes i 2022.
- Opprette en europeisk plattform for å bekjempe hjemløshet, som skal legge til rette for at land, byer og tjenesteytere kan samarbeide ved å dele gode erfaringer og komme frem til innovative løsninger. [Denne plattformen ble lansert sommeren 2016](#).

- Starte et «[rimelig boliginitiativ](#)», med målsetning om å blant annet doble renovasjonstakten for europeiske boliger. Tiltaket ble lansert i 2021.
- Legge frem en rapport om tilgang til grunnleggende tjenester. Rapporten kom [13. desember 2021](#).

©2021portugal.eu

3.2 Befolkningsutvikling og utjevning i Europa

3.2.1 Befolkningsutvikling

Kommisjonens forskningscenter (*Joint Research Council*) utarbeider et «demografiatlas», som viser demografiske utviklingstrekk i EU ned til kommunenivå. Atlaset inneholder informasjon om fruktbarhet, dødelighet, migrasjon og befolkningsframskrivninger. Tematiske spørsmål blir også berørt som aldring, migrasjon og konsekvenser av dagens koronakrise.

[Demografiatlas](#) ble lansert i fjor, og en oppdatert versjon kom 1. februar 2022. Tanken er at det skal kunne refereres til data herfra på alle europeiske politikkområder der det kan være relevant å se tiltak og befolkningsanalyse i sammenheng.

Det nye atlaset inneholder befolkningsframskriving for hvert medlemsland frem til 2050. Dette er hypotetiske scenarier, som viser mulige utviklingstrekk på bakgrunn av aktuell informasjon om fruktbarhet, dødelighet og migrasjon. Atlaset inneholder også et demografisk scenario for 1169 EU-regioner, som kan brukes til å undersøke hvor det er sannsynlig at befolkningen vil endre seg mest i tiden fremover.

Atlaset berører følgende 15 tematiske spørsmål:

- Demografiske virkninger av covid-19 i EU
- Støtte til myndigheter under covid-19
- Virkninger av covid-19 for ensomhet
- Befolkningsnedgang og hjerneflukt
- Aldring og økonomisk utvikling
- Aldersmessig fordeling basert på befolkningstetthet
- Hjemvendende migrasjon i EU
- Virkninger av migrasjon for befolkning i arbeidsfør alder
- Demografisk profil for barn i migrasjon
- Aldring i urbane kontra landlige områder
- Boligpreferanser for ulike aldersgrupper
- Avstand til tjenester
- Aktiv mobilitet og tjenestetilgang
- Holdninger til EU og nasjonale institusjoner
- Politikinteresse

3.2.2 Samhørighet og økonomisk utjevning

Samhørighetsfondet («*the Cohesion Fund*») er en støtteordning i EU som går til medlemsland med bruttonasjonalprodukt som er lavere enn 90% av gjennomsnittet i EU. Formålet er å redusere sosiale og økonomiske forskjeller og fremme bærekraftig utvikling. 37% av midlene i fondet skal brukes til å fremme klima og bærekraft. Norge bidrar til sosial og økonomisk utjevning i EØS-området gjennom EØS-midlene.

Kommisjonen la frem sin [åttende samhørighetsrapport 9. februar 2022](#). Kommisjonen legger frem slike rapporter hvert tredje eller fjerde år. Årets utgave gir et første bilde av virkningene koronapandemien har hatt på regionalnivå i EU. Den viser både positive og negative tender i regioner, byer og rurale områder. Overordnet sett viser rapporten at forskjellene mellom mindre utviklede og andre regioner har minsket, selv om utviklingen også har stått nokså stille en del steder. På EU-nivå er arbeidsløsheten i dag lavere enn den var før koronapandemien, men det er større forskjeller mellom ulike regioner i arbeidsløshet enn før krisen.

Rapporten peker videre på at demografiske endringer vil påvirke alle regioner i de kommende tiårene. Alle steder vil måtte tilpasse seg til stadig mindre arbeidsstyrker og studentpopulasjoner – og økende befolkningsgrupper eldre enn 65.

Kommisjonen viser til den grønne given og det digitale skiftet som nøkler til økonomisk vekst. Samtidig advarer den om at nye økonomiske, sosiale og geografiske forskjeller kan utvikle seg dersom det ikke tas gode politiske beslutninger.

I slutten av januar 2022 la også Europaparlamentet frem en [rapport om virkninger av koronapandemien på EUs politikk for samhørighet og økonomisk utjevning](#). Den viser til at EUs

samhørighetspolitikk var i stand til å reagere raskt på krisen med tiltak rettet mot de sosio-økonomiske konsekvensene. Samtidig fikk langsiktige og mer strukturelle spørsmål mindre oppmerksomhet.

Parlamentet peker på at samhørighetspolitikken kan stå overfor utfordringer i årene framover. På kort sikt ble lokal og regional utvikling påvirket av restriksjonene som ble innført og konsekvensene de hadde for økonomien. Generelt er det en fare for at koronakrisen vil forsterke forskjeller i Europa. Utsiktene for gjenoppbygging varierer fra region til region. Spesielt vil regioner som er avhengige av turisme kunne trenge flere år på å komme seg.

Rapporten anbefaler å endre fokuset tilbake mot de opprinnelige målsetningene for samhørighetspolitikken og bort fra de mer krisepregede tiltakene, etter hvert som det blir mindre behov for disse. Med hjelp av samhørighetspolitikken var det mulig å reagere raskt på koronapandemien og kanalisere krisehjelp. Nye programmer og tiltak bør bare etableres dersom eksisterende systemer ikke er stand til å svare godt nok på utfordringer. Det er behov for å etablere en langtidsvisjon for samhørighetspolitikken på europeisk nivå. Endelig sier rapporten at 2023 kan være en anledning til å reflektere over samspillet mellom samhørighetspolitikken og det europeiske gjeninnhentingsfondet («*Recovery and Resilience Fund*») – og til å vurdere mulighetene for en reorientering mot mer langsiktige behov.

3.3 Barn

3.3.1 Barns rettigheter

Europakommisjonen la frem en [europeisk strategi for barns rettigheter](#) i mars 2021. Den tar utgangspunkt i at barns rettigheter er menneskerettigheter og at det er en kjerneverdi for EU å beskytte og fremme disse rettighetene. Strategiens overordnede mål er å legge til rette for at barn både i og utenfor EU skal ha det så godt som mulig.

Dette er første gang Kommisjonen legger frem en strategi for å ivareta barns rettigheter. Den er ment som et samlende rammeverk for alle EU-tiltak på området.

EU's arbeid for å fremme barns rettigheter er blant annet forankret i FNs barnerettskonvensjon, som alle medlemslandene har ratifisert. Barnekonvensjon ligger også til grunn for denne nye strategien. På europeisk nivå er barns rettigheter hjemlet i Traktaten om den europeiske union og i Charteret om grunnleggende rettigheter.

Når Kommisjonen legger frem en strategi, er det ofte slik at medlemslandene kommer med formell tilbakemelding gjennom felles rådskonklusjoner, som uttrykker støtte til tiltaket. Dette var også planen for strategien for barns rettigheter. Slovenia, som var formannskapsland høsten 2021, hadde i oktober forberedt utkast til rådskonklusjoner, som blant annet ga uttrykk for at barns rettigheter er en prioritet og at medlemslandene er meget positive til tiltakene i strategien. Det slovenske utkastet sa blant annet at landene er enige om at det bør utarbeides politikk for å sikre alle barns rettigheter – uten noen form for diskriminering, at innsatsen må styrkes for å forbygge og bekjempe enhver form for vold mot barn, og for å sikre at justisvesenet ivaretar alle barns rettigheter, og for at barn skal få bedre muligheter til å opptre ansvarlig og kritisk i det digitale samfunnet.

Til tross for denne enigheten, viste det seg imidlertid for noen å være umulig å godta ordlyden i deler av tekstutkastet. Ryktene vil ha det til at mens 25 medlemsland ønsket teksten vedtatt, stemte to land imot fordi ordet «kjønn» («*gender*») var benyttet enkelte steder. Motstanden hadde med andre ord lite med innholdet i strategien å gjøre, men langt mer med generelle politiske standpunkter.

Uavhengig av at rådskonklusjonene ikke ble vedtatt, er strategien ferdig og ligger til grunn for EUs arbeid for barns rettigheter. Som ett av oppfølgingspunktene, har Kommisjonen for eksempel opprettet et nytt nettverk for barns rettigheter, som erstatter en tidligere EU-ekspertgruppe for barns rettigheter. Dette skal fremme utveksling av informasjon, erfaringer og gjensidig læring mellom EU-land, EØS-land, Kommisjonen og relevante grupper som arbeider med barns rettigheter. Det ligger for tiden an til at første møte i dette nettverket vil finne sted i februar eller mars 2022.

@ec.europa.eu

Nærmere om innholdet i strategien

Strategien inneholder forslag til tiltak innenfor seks tematiske områder, som til sammen utgjør prioriteringene for europeisk politikk på barneområdet for årene framover. Disse tiltakene er ment å gå hånd i hånd med at barns rettigheter integreres på tvers av relevante politikk- og fagområder. Litt om det nærmere innholdet i strategien:

Tema 1: Barns deltagelse i politikk og demokrati. Noen av forslagene:

- Opprette en europeisk plattform for barnedeltagelse, for å samle dagens lokale, nasjonale og europeiske systemer og involvere barn i EUs beslutningsprosesser.
- Legge til rette for at barn kan delta aktivt i den europeiske klimapakten og ved å bli ambassadører for pakten.

Tema 2: Sosioøkonomisk inkludering, helse og utdanning:

- Bekjempe barnefattigdom og sikre like muligheter: Herunder:
  - Opprette en europeisk barnegaranti. Se avsnitt 3.3.2.
  - Sikre samsvar med den europeiske strategien for mennesker med funksjonsnedsettelse 2021-2030, som ble lagt fram 3. mars 2021.
- Gjennomføre den europeiske ungdomsgarantien, som styrket med rådserklæringen «en bro til arbeid – styrking av ungdomsgarantien» fra oktober 2020. Se avsnitt 3.4.4.
- Sikre tilgang til helsetjenester for alle barn: Herunder blant annet:
  - Definere barn som prioritert gruppe i nasjonale strategier for å styrke mental helse.

- Inkluderende utdanning av god kvalitet. Herunder blant annet:
- Legg fram forslag til medlemslandene om å forplikte seg til å styrke digital- og avstandslæring på barne- og ungdomsskoler.

Tema 3: Bekjempe vold mot barn: Noen av forslagene:

- Legge frem EU-forslag om å forby vold mot kvinner og i nære relasjoner, samtidig som det arbeides for at EU kan tiltre Europarådets konvensjon om å forebygge og bekjempe vold (Istanbul-konvensjonen). Se kapittel 4.4.

Tema 4: Barnevennlig justis: Noen av forslagene:

- Foreslå lovgivning om gjensidig anerkjennelse av foreldreskap i EU (2022). Se avsnitt 3.5.1.
- Styrke opplæring i justissektoren om barns rettigheter og barnevennlige rettssystemer.
- Støtte medlemslandenes innsats for å etablere alternativer til frihetsberøvelse av barn i migrasjon.

Tema 5: Det digitale samfunnet: Noen av forslagene:

- Utarbeide en strategi for bedre internett for barn (2022). Se avsnitt 3.3.3.
- Sikre gjennomføring av europeisk tilgjengelighetslovgivning.
- Styrke innsatsen mot overgrepsmateriale mot barn på nett, blant annet gjennom kommende lovgivning om plattformers ansvar for å avdekke, fjerne og rapportere om slikt materiale (CSAM). Se avsnitt 3.3.3.

Tema 6: Den globale dimensjonen: Noen av forslagene:

- Gjøre europeiske verdikjeder fri for barnearbeid, særlig gjennom lovforslag om bærekraftig selskapsledelse. Se avsnitt 2.4.
- Utarbeide en ungdomshandlingsplan for å fremme ungdoms- og barneinnflytelse og deltagelse.

3.3.2 Barnefattigdom

Sammen med strategien for barns rettigheter, la Kommisjonen våren 2021 også frem forslag til en europeisk «barnegaranti». Denne dreier seg om å hjelpe barn i spesielt sårbare situasjoner. Garantien gir råd til EUs medlemsland om hvordan de kan forebygge og bekjempe barnefattigdom og sosial utestengelse ved å sikre barn tilgang til grunnleggende tjenester. I forberedelsen av disse tiltakene er det samlet inn synspunkter fra mer enn 10.000 barn.

[Barnegarantien](#) var i utgangspunktet et forslag fra Kommisjonen til medlemslandene om å sikre alle barn som står i fare for fattigdom eller sosial utestengelse («barn med særlige behov») enkel tilgang til gratis «utdanning og omsorgstjenester i ung alder, utdanning og skolebaserte aktiviteter, minst ett godt ernæringsmessig måltid hver skoledag og helsetjenester». I tillegg oppfordres medlemslandene til å sikre barn som står i fare for fattigdom eller sosial utestengelse enkel tilgang til sunn ernæring og adekvat bolig.

I juni 2021 [vedtok medlemslandene barnegarantien](#). Den endret dermed status fra kommisjonsforslag til «rådsanbefaling». På veien fra forlag til slik anbefaling har medlemslandene diskutert seg gjennom

og endret Kommisjonens forslag på enkelte punkter. Samtidig har medlemslandene nå forpliktet seg – på frivillig basis – til å følge opp «barnegarantien» i nasjonal politikk.

Medlemslandene beholdt hovedtrekkene i kommisjonsforslaget. En gjennomgående endring de gjorde var å endre på ordlyd når det gjelder egne forpliktelser. Dette gjelder eksempelvis det som omtales som «kjerneanbefalinger» («*core recommendations*»), der kommisjonsforslaget la opp til at «medlemslandene inviteres til å...», mens rådsanbefalingen sier at «medlemslandene anbefales å...» blant annet sikre barn med særlige behov («*children in need*») grunnleggende tjenester. Der kommisjonsanbefalingen tilsa at medlemslandene «skulle» («*should*») gjennomføre tiltak, sier rådsanbefalingen gjennomgående at medlemslandene «*anbefales*» å gjøre det samme. Dermed kan medlemslandene muligens sies å ha vannet ut egne forpliktelser noe, selv om det heller aldri var meningen at anbefalingen skulle innebære mer enn en politisk forpliktelse. På den annen side er det flere steder i dokumentet der ordlyden kan sies å ha blitt skjerpet inn noe, fra at medlemslandene «oppfordres til» i kommisjonsforslaget, til at de «anbefales» å gjøre det samme i rådsanbefalingen.

I fortalen til anbefalingen, som i norsk sammenheng kan sammenlignes løst med lovforarbeider, begrunnes «barnegarantien» nærmere. Der viser medlemslandene blant annet til at både FNs barnekonvensjon og EUs Charter for grunnleggende rettigheter tilsier at barnets beste skal være det avgjørende hensyn i alle beslutninger som angår barn. Som bakgrunn viser Rådet også til at 24 medlemsland i desember 2020 oppfordret Kommisjonen til å foreslå en barnegaranti og at handlingsplanen for gjennomføring av den europeiske søylen for sosiale rettigheter fra våren 2021, blant annet innførte en målsetning om at 15 millioner europeere skal ut av faresonen for fattigdom eller sosial utestengelse, herunder minst 5 millioner barn, innen 2030 (se avsnitt 3.1).

For norske forhold kan det være verdt å merke seg at anbefalingen overlater til det enkelte medlemsland å bestemme om barn skal sikres tilgang til tjenester gjennom organisatoriske grep, eller ved å sikre familiene ytelser som gjør dem i stand til å dekke utgifter for å få tilgang til tjenestene.

Barnegarantien anbefaler medlemslandene å vurdere om spesielle tiltak bør innføres for disse definerte gruppene:

- Hjemløse barn og barn i usikre boligsituasjoner
- Barn med funksjonsnedsettelse
- Barn med migrasjonsbakgrunn
- Barn med minoritetsbakgrunn
- Barn i alternativ omsorg
- Barn i utrygge familiesituasjoner

Medlemslandene oppfordres også til å utarbeide nasjonale handlingsplaner for å fremme målsetningene i barnegarantien. I Rådsanbefalingen ble fristen for å oversende Kommisjonen slike handlingsplaner for perioden fram til 2030 forlenget fra 6 til 9. måneder (regnet fra 24. mars 2021). Kommisjonen skal overvåke framdriften i medlemslandene, blant annet ved hjelp av de nasjonale handlingsplanene og i samarbeid med nasjonale koordinatører. Tanken er at Kommisjonen, som del av den årlige «europeiske semester-prosessen», skal kunne komme med landspesifikke anbefalinger til medlemslandene om arbeidet mot barnefattigdom.

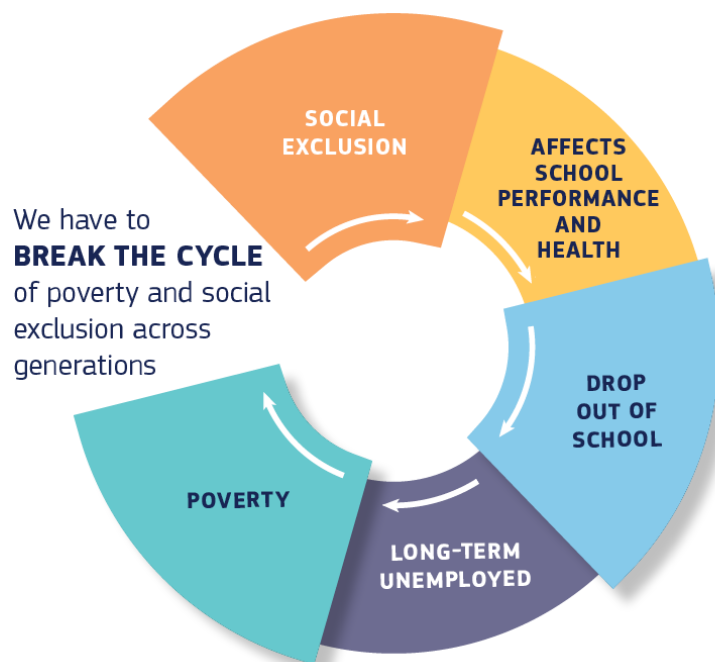
Rådsanbefalingen inneholder for øvrig samme anbefalinger som kommisjonsforslaget til medlemslandene om å utpeke nasjonale barnegarantikoordinatorer og identifisere barn med særlige behov

Litt bakgrunn for barnegarantien

Proessen med å utarbeide en europeisk barnegaranti har pågått lenge. I 2013 vedtok medlemslandene en anbefaling om "[å investere i barn](#)". Dette anses som en milestein i arbeidet mot barnefattigdom i Europa. Europaparlamentet har på sin side lenge oppfordret Kommisjonen og medlemslandene til å innføre en europeisk barnegaranti. Parlamentet foreslo dette første gang i 2015, i en resolusjon om "[å redusere ulikheter med spesielt fokus på barnefattigdom](#)". Kommisjonspresident Ursula von der Leyen satte saken høyt på sin politiske dagsorden da hun tiltrådte i desember 2019, og utpekte den tidlig som en politisk prioritet.

Ifølge tall fra [Europaparlamentet](#), som også Kommisjonen slutter seg til, lever rundt 21% av europeiske barn i fattigdom (målt som at inntektene i husholdningene der de bor er lavere enn 60% av medianinntekten i det aktuelle landet). 8.5% av europeiske barn lever dessuten i «*severe material deprivation*» og 9.3% i husholdninger der ingen har arbeid. Barnefattigdom er et problem i alle EUs medlemsland, selv om det er mest utbredt i Øst-Europa, Baltikum og Middelhavsregionen.

[Parlamentet](#) viser videre til at koronapandemien har forverret fattigdomssituasjonen. En av to arbeidere har ifølge tall fra Eurofund, som Parlamentet viser til, opplevd kutt i arbeidstid og nesten en av tre har mistet jobben. To av fem opplever sin økonomiske situasjon som forverret på grunn av korona. Ifølge OECD rammes de fattigste barna hardest, inkludert barn som er hjemløse og på institusjon. Stengte skoler og karantener øker risikoen for å bli utsatt for dårlig ernæring og vold i hjemmet, fører til økt bekymring og stress og begrenser barns tilgang til familie- og omsorgstjenester.

©European Commission

3.3.3 Barn og internett

30. mars 2022 planlegger Kommisjonen å legge frem en såkalt «barnerettighetspakke». Den skal inneholde en ny strategi for bedre internett for barn og forslag om nye regler for å bekjempe overgrep mot barn. Samtidig jobbes det med bedre regler for å sikre trygge produkter for barn, særlig leker. Europaparlamentet vedtok blant annet 16. februar 2022 en rapport, der det påpeker at dagens regler

bør styrkes for å sikre at alle leker som selges i Europa – i butikk og på nett – er sikre. Se avsnitt 2.7 om produksikkerhet for mer om den saken.

Overgrep mot barn på nett

Etter en rekke utsettelse, har Kommisjonen nå satt 30. mars 2022 som ventet dato for et lovforslag om å pålegge internettplattformer å avdekke, innrapportere og fjerne ulovlig overgrepsmateriale som involverer barn (på engelsk: «*Legislation to effectively tackle child sexual abuse*»).

Bakgrunnen er at Kommisjonen sommeren 2020 la frem en sikkerhetsstrategi for EU. Den består blant annet av en [europeisk strategi for å bekjempe overgrep mot barn](#). Den tar utgangspunkt i at EUs Charter om grunnleggende rettigheter gir barn krav på beskyttelse både på nett og i det virkelige liv. Kommisjonen ser også kampen mot overgrepsmateriale med barn som en politisk prioritet.

I følge strategien, har mengden overgrepsmateriale oppdaget i EU økt fra 23.000 tilfeller i 2010 til 725.000 i 2019. Situasjonen skal ha blitt verre under koronapandemien, særlig for barn som bor sammen med overgripere og som har blitt tvunget til å oppholde seg mer hjemme. I tillegg har mange barn tilbragt mer tid på nett, samtidig som det ser ut til at etterspørselen etter overgrepsmateriale har økt.

Den europeiske strategien skal legge til rette for å slå mer effektivt ned på overgrep mot barn. Den skal være et rammeverk for en rekke tiltak både on- og offline. Tidsrammen er 2020 til 2025.

Strategien inngår i Kommisjonens overordnede prosjekt med å modernisere Europa digitalt (det digitale skiftet). Dette henger sammen med pågående arbeidet med ny digital tjenestelovgivning, som skal klargjøre og oppdatere reglene rundt nettplattformers ansvar for innholdet de tilgjengeliggjør (se mer om kommende regler for digitale tjenester i kapittel 2.2.2).

I strategien for å bekjempe overgrep mot barn, sier Kommisjonen blant annet at den vil vurdere å fjerne eksisterende hindringer for at plattformer kan ta grep for å fjerne ulovlig innhold på eget initiativ. Et mye omtalt slikt hinder er at plattformer i dag kan være skeptiske til å undersøke innhold lagt ut av tredjepersoner, fordi regelverket gjør plattformene ansvarlig for å fjerne ulovlig innhold hvis de først oppdager det.

I 2020 la Kommisjonen fram et lovforslag som et midlertidig bidrag i dette arbeidet. Det dreide seg om å forhindre at nye europeiske regler som trådte i kraft i desember 2020 (en forordning om elektronisk kommunikasjon som vil komme i tillegg til et gjeldende direktiv om kommunikasjonsvern) skulle medføre et utilsiktet forbud mot at plattformer på grunn av personvern hensyn ikke lenger kan overvåke, fjerne og rapportere ulovlig innhold. I april 2021 ble Europaparlamentet og Rådet (medlemslandene) enige om dette forslaget.

Samtidig har Kommisjonen arbeidet med lovforslaget som nå ventes 30. mars 2022. Det tar sikte på å pålegge internettplattformer å avdekke, innrapportere og fjerne ulovlig overgrepsmateriale som involverer barn – på permanent basis.

Strategi for bedre internett for barn

Den nye strategien, som for øyeblikket også er ventet 30. mars 2022, vil oppdatere en tilsvarende [strategi fra 2012](#). Sistnevnte lister opp tiltak for å gjøre det digitale livet tryggere for barn. Bakgrunnen er at omtrent hver tredje internettbruker er et barn, og at stadig yngre barn befinner seg på nettet. Mye av barnas digitale aktivitet foregår dessuten uten at voksne er til stede.

Barn er sårbare på nett. Der kan de enkelt bli eksponert for skadelig innhold, som for eksempel overgrepsmateriale og cybermobbing. Med strategier for tryggere internett ønsker Kommisjonen å legge til rette for at [barn skal oppleve trygge og stimulerende digitale rammer, mens de utforsker ny teknologi og bruker tid på nett](#). Strategien støtter opp om ulike initiativer, blant annet gjennom finansiering, koordinering og selvregulering. Kommisjonen delfinansierer for eksempel nasjonale «tryggere internettsentere», som i [Norge drives av Medietilsynet](#). På Medietilsynets hjemmesider heter det at «det norske tryggere internettsenteret» har som mål å «effektivt koordinere aktiviteter for å styrke barn og unge til å bruke teknologier på en trygg og positiv måte. Hovedmålet er å øke bevisstheten og øke mediekompetansen blant barn, foreldre og lærere og andre fagpersoner som jobber med barn om nettrelaterte spørsmål og risiko på nett».

©European Commission

3.4 Ungdom

3.4.1 Ungdomsåret 2022

Kommisjonspresident Ursula von der Leyen overrasket de fleste da hun i linjetalen om «EUs tilstand» i september 2021 utropte 2022 til «[europeisk ungdomsåret](#)». Kommisjonen la frem et [formelt forslag](#) om saken 14. oktober 2021. Deretter forhandlet Europaparlamentet og Rådet (medlemslandene) om forslaget, før de ble [enige i desember 2021](#). Forslaget var dermed vedtatt, slik at ungdomsåret kunne starte 1. januar 2022.

Kommisjonens begrunner ungdomsåret blant annet med at dersom det europeiske prosjektet skal klare seg i fremtiden, må det skape engasjement og inspirasjon blant unge mennesker. For å få det til, må man legge forholdene optimalt til rette for at de oppvoksende generasjonene skal få være med på å forme EU i tråd med egne prioriteringer. Ungdomsåret 2022 skal derfor stimulere unge til å bidra aktivt i utformingen av Europa og lokale samfunn. Samtidig skal det styrke bevissthet og kunnskap om mulighetene europeisk samarbeid kan gi unge mennesker. Dette ses i sammenheng med at koronapandemien har slått hardt ut for mange unge, som har måttet ofre verdifull ungdomstid for å vise solidaritet med samfunnet for øvrig. Mange har også falt ut av arbeidslivet, og fysiske utvekslingsprosjekter i europeisk regi stoppet i stor grad opp.

I tråd med målsetningene i den europeiske ungdomsstrategien 2019-2027, skal ungdomsåret styrke innsatsen på europeisk nivå, nasjonalt, i distrikter og kommuner for å engasjere og samarbeide med unge i et post-pandemisk perspektiv. Ungdomsåret skal særlig ta sikte på å:

- Fremheve hvordan den grønne given og det digitale skiftet gir nye fremtidsperspektiver og muligheter for å motvirke negative virkninger av pandemien for unge og samfunnet generelt.
- Legge til rette for at unge, og spesielt unge fra vanskeligstilte grupper, kan delta som engasjerte samfunnsborgere og endringsaktører, inspirert av europeisk solidaritet og samholdighet.
- Fremme muligheter til personlig, sosial og yrkesmessig utvikling for unge i et grønnere, mer digitalt og inkluderende Europa.

Noen av tiltakene er:

- Konferanser o.l. for å fremme inkluderende og tilgjengelige diskusjoner om utfordringer unge opplever, samt mulige grep som kan tas.
- Følge ungdomsdeltagelse og styrke eksisterende virkemidler gjennom erfaringsutveksling.
- Informasjonsformidling om felles verdier, som likestilling, solidaritet, frivillighet og samholdighet, for å stimulere til aktiv ungdomsdeltagelse for inkluderende, digitale og grønne samfunn.
- Utnytte europeiske samarbeidsprogrammer, økonomiske støttemuligheter, prosjekter og nettverk for unge.

Ungdomsåret skal organiseres av landene selv. Disse oppfordres til å opprette nasjonale koordinatører for å sikre godt samarbeid internt og legge til rette for aktiv deltagelse fra unge og sivilsamfunnsorganisasjoner. På europeisk nivå vil Kommissjonen selv organisere møter for nasjonale koordinatører, for å koordinere mellom landene og legge til rette for informasjonsutveksling. Kommissjonen skal også legge til rette for møter for andre interessenter. Kommissjonen vil innen utgangen av 2023 legge frem en rapport med resultater og vurderinger av ungdomsåret.

Ungdomsåret bygger på eksisterende tiltak som har som formål å bedre tilværelsen for unge og å gjøre det lettere for unge å bidra i samfunnsutviklingen. Sentralt her er den europeiske ungdomsstrategien, som legger til rette for ungdomsdeltagelse i politikkutforming o.l., og som gjennom de europeiske ungdomsmålene skal bidra til at unge kan leve ut sitt fulle potensial.

Europeiske samarbeidsprogrammer rettet mot unge vil også være viktige for ungdomsåret. EU og medlemslandene (og også EØS-landene) investerer mange penger i programmer som Erasmus+, Kreativt Europa og Horisont Europa, som gir muligheter for unge til å utvikle seg personlig, sosialt og profesjonelt. Kommissjonen fremhever særlig at man i 2022 vil markere 35-årsjubileum for Erasmus+ og at ungdomsåret vil gi muligheter til å feire at 10 millioner unge har deltatt i utvekslingsaktiviteter innen utdanning, ungdom og idrett siden starten i 1987.

Mer om ungdomsåret kan leses [her](#) og [her](#).

3.4.2 Alma: Nytt program for unge som faller utenfor utdanning og arbeid

I talen om EUs tilstand i september 2021 annonserte kommisjonspresident von der Leyen et nytt samarbeidsprogram rettet mot unge. Programmet skal hete ALMA (Aim, Learn, Master, Achieve). Målsetningen er å bidra til at unge som faller utenfor utdanning og arbeid kan få yrkesrelatert erfaring i et annet medlemsland enn der de bor, og deretter komme seg lettere inn i arbeidslivet i hjemlandet. Gjennom slik mobilitet over landegrensene, skal programmet også hjelpe unge til å utvikle en europeisk identitet.

Kommisjonen sier at dette nye programmet bekrefter forpliktelsene den påtok seg i den europeiske søylen for sosiale rettigheter om å støtte gjennomføringen av den forsterkede ungdomsgarantien (se avsnittene 3.1 og 3.4.4) og for å legge til rette for like muligheter for alle unge. Programmets målgruppe er vanskeligstilte unge mellom 18 og 30 år, som faller utenfor arbeid, utdanning og opplæring. 9.3 millioner mennesker i EU faller ifølge Kommisjonen innenfor denne gruppen. ALMA skal gi mulighet for yrkesrelatert utplassering under veiledning i perioder fra 2 til 6 måneder i et annet medlemsland. Både før og etter at de unge kommer hjem igjen, skal de følges opp med rådgiving og hjelp, for å øke mulighetene til å få brukt de nyervervede ferdighetene etter utenlandsoppholdet.

Det kan se ut som at ALMA er tenkt litt som et slags Erasmus+ for unge som ikke studerer, og som trenger arbeidserfaring. Nærmere detaljer vil bli klare når Kommisjonen legger frem et formelt programforslag. Det ventes å skje i løpet av det europeiske ungdomsåret 2022. I påvente av selve programmet, har Kommisjonen opprettet [denne nettsiden](#).

3.4.3 Koronapandemi og unge

Spørsmålet om koronapandemien sine virkninger på ungdom er politisk aktuelt i Brussel. Europaparlamentet diskuterer i plenumsmøtet 14. til 17. februar 2022 en resolusjon om koronapandemien sine virkninger på ungdomsarbeidsløshet og unges mentale helse. Teksten er en oppfølging av skriftlige spørsmål til Kommisjonen fra parlamentskomiteen for arbeid og sosialsaker, som ble diskutert i plenumsmøtet 20. januar 2022. Utgangspunktet er at koronapandemien har slått uforholdsmessig hardt ut for unge mennesker, og at Kommisjonen har erklært 2022 som europeisk ungdomsår, blant annet for å legge til rette for å få med de unge i gjenoppbyggingen etter pandemien (se ovenfor). I debatten 20. januar fremhevet mange parlamentarikere at det er viktig å prioritere unges behov i gjenoppbyggingsfasen og at blant annet mental helse for unge må integreres i europeiske gjenoppbyggingsplaner. Parlamentarikerne uttrykker også bekymring for unge som faller utenfor arbeid og utdanning, og krever tiltak for å sikre kvalitet og rimelig lønn for arbeid og opplæringstiltak utformet gjennom initiativer som den europeiske ungdomsgarantien (som skal få unge tilbake i arbeid og utdanning, se like nedenfor) og det kommende samarbeidsprogrammet ALMA (som skal gi unge som faller utenfor arbeid og utdanning praktisk arbeidserfaring gjennom opphold i andre land, se like ovenfor). Parlamentet påpeker også at unge må ha en aktiv rolle i utformingen av europeisk politikk på arbeids- og sosialfeltet.

Spørsmålene til Kommisjonen er tilgjengelig [her](#), referat fra debatten 20. januar 2022 [her](#) og resolusjonsutkastet [her](#).

I november 2021 la for øvrig Eurofund, en europeisk stiftelse for forskning om leve- og arbeidsforhold, frem en rapport om hvordan koronapandemien har påvirket unge i EU. Hovedfunnene var:

- Unge har blitt spesielt hardt rammet av arbeidsløshet under pandemien. De er overrepresentert i sektorer som har blitt stengt ned og spesielt utsatt for ansettelse i midlertidige og deltidsarbeidsforhold.
- Arbeidsløse unge og unge som ikke er økonomisk aktive er særlig utsatt for usikkerhet knyttet til bolig og for å ha vanskeligheter med å betale regninger. Dersom unge faller utenfor utdanning og arbeidsmarked, er det høy risiko for at de blir sosialt ekskludert også på sikt.
- Pandemien har fått uforholdsmessig sterke følger for unges fysiske og mentale velvære. Nær to tredjedeler av europeiske unge sto i fare for å gå inn i depresjon som følge av pandemien.

- Unges tillit til samfunnsinstitusjoner har likevel holdt seg høy. Eurofund utleder av dette at det vil være viktig i videre europeisk politikktutforming å bygge på denne tilliten og prioritere unges behov.
- Flere europeiske tiltak ble innført for å støtte unge under pandemien. Mange av disse var midlertidige. Eurofund anbefaler europeiske beslutningstagere å utarbeide mer langsiktige tiltak for unge for å sikre større motstandskraft i fremtidige krisesituasjoner.

Rapporten kan lastes ned [her](#).

3.4.4 Europeisk ungdomsgaranti

Sommeren 2020 la Kommisjonen frem en pakke med tiltak for forebygging av ungdomsarbeidsløshet og styrking av fag- og yrkesopplæring. Fremstøtet inngår i gjenoppbyggingsarbeidet etter koronapandemien og i Kommisjonens mer generelle planer om «et sterkt sosialt Europa».

En del av denne pakken var meldingen [«Youth Employment Support: a Bridge to Jobs for the Next Generation»](#), der Kommisjonen peker på at koronapandemien har medført uforholdsmessig stor økning i ungdomsarbeidsløshet. Kommisjonen skriver at ifølge Den internasjonale arbeidsorganisasjonen (ILO), hadde en av seks unge i Europa falt ut av arbeidslivet siden mars 2020. Kommisjonen legger dessuten til grunn at denne krisen er den andre mange unge europeere har opplevd i løpet av sine hittil korte arbeidsliv. Dette er ekstra vanskelig for unge i utsatte grupper, som etniske minoriteter og funksjonshemmede.

Kommisjonen har lagt opp til å bruke mange penger på å utvikle arbeidsmuligheter for unge mennesker gjennom EU-budsjettet og koronagjenoppbyggingsfondet «*Next Generation EU*». Kommisjonen ønsker også å samkjøre ungdomspolitikken med egne planer for modernisering av europeisk politikk gjennom grønne og digitale omstillinger. Samtidig er det slik at Kommisjonen bare kan foreslå økonomiske tiltak. Når det kommer til stykket, er det opp til medlemslandene, til dels i forhandlinger med Europaparlamentet, å prioritere i form av tildelinger og budsjetter.

Dette er også bakgrunnen for Kommisjonens forslag til medlemslandene om [«en bro til arbeid – styrking av den europeiske ungdomsgarantien»](#). Her ba Kommisjonen medlemslandene om å påta seg en felles politisk forpliktelse til å styrke den eksisterende europeiske ungdomsgarantien. Dette er en felles forpliktelse medlemslandene påtok seg i 2013 til å sikre alle under 25 nye muligheter for utdanning, yrkesopplæring eller arbeid, dersom de mister jobben eller faller ut av utdanningsløp. Kommisjonen foreslo nå å utvide virkeområdet for ungdomsgarantien til å gjelde for unge til og med 29 år. Den foreslo også å styrke kompetanseelementene i ungdomsgarantien, for å forberede unge bedre på en stadig mer digital arbeidshverdag. Medlemslandene vedtok dette forslaget i oktober 2020. Det pågår nå arbeid for å gjennomføre ungdomsgarantien nasjonalt.

Europaparlamentet er også engasjert i å bekjempe ungdomsarbeidsløshet. Parlamentets komité for sysselsetting og sosialpolitikk har diskutert problemstillingen flere ganger, og støtter utvidelsen av ungdomsgarantien og ideen om å knytte arbeidet mot ungdomsarbeidsløshet til de grønne og digitale skiftene.

3.4.5 Ungdomsportal

I januar 2022 lanserte Kommisjonen en digital ungdomsportal. Der kan man finne informasjon om ulike muligheter for unge mennesker. Portalen inneholder blant annet nyheter og opplysninger om initiativer og tiltak, som den europeiske ungdomsstrategien, det europeiske ungdomsåret 2022 og muligheter for å gi innspill i aktuelle saker. koronaspørsmål. Portalen er tilgjengelig [her](#).

3.5 Familie

3.5.1 Gjensidig godkjenning av foreldreskap

Kommisjonen ønsker å fremme gjensidig anerkjennelse av foreldreskap i grensekryssende situasjoner. Tanken er at en person som er anerkjent som forelder i ett land, også skal være anerkjent som forelder i andre land. I årets arbeidsprogram presiserer Kommisjonen at den planlegger å foreslå regler om dette i tredje kvartal 2022.

Initiativet ble første gang nevnt av kommisjonspresident von der Leyen i talen om EUs tilstand i september 2020, og det ble gjentatt av kommissærene Vera Jourová og Helena Dalli da de presenterte [handlingsplanen mot rasisme](#) og [likestillingsstrategien for LHBTIQ-personer](#) senere samme år. Saken hører inn under det strategiske målet til Kommisjonen om å «bygge en likestilt union».

Kommisjonen ser dette som et spørsmål om fri bevegelse for personer på det europeiske indre markedet (EØS-markedet). Saken er foreløpig tydeligst omtalt i strategien for likestilling for LHBTIQ-personer, i et eget avsnitt om å «sikre rettigheter for LHBTIQ-personer i grensekryssende situasjoner», i kapittelet om å «bygge LHBTIQ-inkluderende samfunn» (kapittel 3 i strategien). Der viser Kommisjonen til at mange «regnbuefamilier» ikke kan dra nytte av rettighetene til fri personbevegelse, fordi de risikerer å nektes anerkjennelse som foreldre eller familie om de reiser til eller etablerer seg i andre EØS-land. Kommisjonen anerkjenner at familierett i utgangspunktet er et medlemslandsanliggende, men at europeisk lov også er relevant i saker med grensekryssende elementer. Per i dag omfatter dette blant annet gjensidig anerkjennelse av nasjonale rettsavgjørelser i saker om skilsmisse, foreldreansvar og –rettigheter.

Ut over det ventede forslaget om gjensidig anerkjennelse av foreldreskap, understreker Kommisjonen at den vil bruke de virkemidlene den har til å sikre at borgere ikke blir fratatt sine rettigheter til fri bevegelse under unionsborgerdirektivet (2004/38/EF). Dette er relevant for Norge, ettersom dette direktivet er inntatt i EØS-avtalen og blant annet gjennomført i utlendingsloven kapittel 13. Det virker rimelig å anta at EØS-overvåkingsorganet ESA vil fortsette å bestrebe seg på at reglene om personbevegelse skal anvendes likt i EU- og EØS-sammenheng. Kommisjonen vil også oppdatere egne [retningslinjer om fri bevegelse](#) i 2022. Den ser for seg at oppdaterte retningslinjer skal gjenspeile mangfoldet blant ulike familier bedre.

3.5.2 Trygdekoordinering

Kommisjonen la 13. desember 2016 frem forslag til endringer i trygdeforordningen (883/2004) og gjennomføringsforordningen (987/2009). Formålet var å forenkle, tydeliggjøre og gjøre det lettere å håndheve regelverket.

Forhandlingene om forslaget har vært vanskelige, både internt mellom medlemsstatene og mellom Rådet og Parlamentet. Forhandlingene er derfor foreløpig ikke ferdige. Siste nytt er at Parlamentet og Rådets forhandlere, i sin syttende forhandlingsrunde 16. desember 2021, ble «foreløpig enige» om et

kompromiss. Dette kompromisset ble imidlertid avvist da det skulle godkjennes internt i Rådet 22. desember 2021. Forslagets videre skjebne er uvis. Parlamentets arbeids- og sosialkomité diskuterte saken 13. januar 2022. Saksordføreren ga da uttrykk for at hun anså kompromisset medlemslandene hadde avvist som en god løsning, og at Parlamentet hadde beveget seg betydelig i retning av medlemslandenes ønsker. Hun mente at det nå var medlemslandenes tur til å gjøre innrømmelser.

Mulighetene for å kjøpekraftsjustere/indeksregulere familieytelser for arbeidstagere som har familiemedlemmer bosatt i andre land enn der de jobber har tidligere vært et diskusjonstema under forhandlingene om revidert forordning. Dette er imidlertid ikke ett av de gjenstående spørsmålene nå. Medlemslandene som ønsket å få innført muligheter for kjøpekraftsjustering i det europeiske regelverket har tapt denne kampen.

4 Hva skjer på likestilling- og ikke-diskrimineringsfeltet?

4.1 Status for kjønnslikestilling i Europa

4.1.1 Den europeiske likestillingsindeksen

Det europeiske instituttet for likestilling (European Institute for Gender Equality (EIGE)) la 28. oktober 2021 frem oppdaterte tall for likestilling i Europa. Hovedkonklusjonen er at det har vært en svak forbedring fra 2020, men samtidig er betydelige tilbakeskritt i ferd med å komme til syne som følge av koronapandemien. Oversikten omfatter ikke Norge.

EIGE oppdaterer denne «likestillingsindeksen» årlig. Den måler frem- og tilbakeskritt på likestillingsfeltet per medlemsland og i EU sett under ett. Tallmaterialet omfatter områder som arbeidsliv, økonomi, kunnskap, tid, makt, helse og vold mot kvinner. Indikatorene er knyttet opp mot EU-målsetninger og internasjonale forpliktelser, som Beijing-plattformen. Oversikten synliggjør forbedringspotensial for det enkelte medlemsland og anses gjerne som et interessant verktøy for politikkutvikling.

2020-utgaven av indeksen viste at EU beveger seg mot likestilling, men i sneglefart. Da skrev EIGE at det med dagens hastighet ville ta mer enn 60 år å oppnå full likestilling mellom kvinner og menn i Europa. I den foreliggende 2021-utgaven, konkluderer EIGE med at EU samlet sett har en likestillingsscore på 68 av 100 mulige poeng (100 tilsvarer full likestilling). Dette er en ørliten fremgang på 0.6 poeng siden 2020. Siden 2010 har likestillingsindeksen steget 4.1 poeng. I 2005, som var første gang indeksen ble utarbeidet, var EUs samlede likestillingsscore 62.0.

EU er denne gangen nærmest full likestilling på helseområdet (87.8 poeng), og særlig i underkategorien tilgang til helsetjenester (98.2 poeng). På økonomiområdet scorer EU også godt (82.4 poeng), og aller best i underkategorien «likestilling for kvinner og menns økonomi» (88.3 poeng). Det største forbedringspotensialet foreligger innenfor likestilling og makt (55 poeng), særlig i underkategorien «beslutningstaking» (48.8 poeng). Maktområdet er likevel kategorien der EU har hatt størst fremgang siden 2010 (13.1 poeng forbedring). Dette skyldes særlig fremgang innenfor økonomisk (19.8 poeng fremgang) og politisk beslutningstaking (11 poeng fremgang). EU gjør det for øvrig nest dårligst på kunnskapsfeltet (62.7 poeng), med spesielt stort forbedringspotensial når det gjelder kjønnssegregasjon innen kunnskap (54.1 poeng).

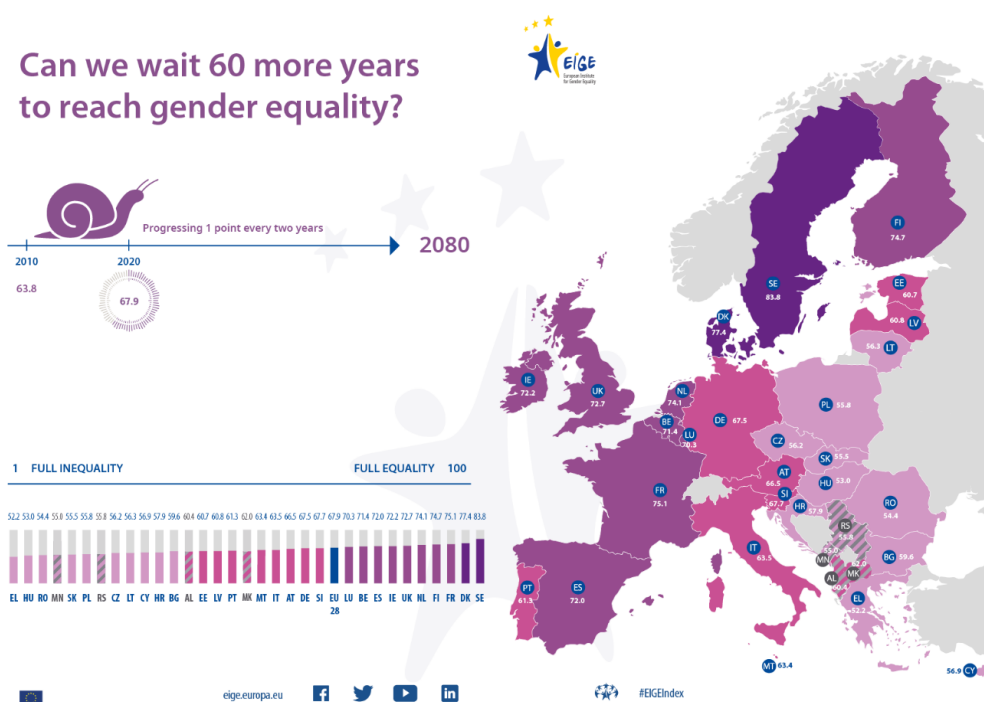
Dette er gjennomsnittstall for hele EU. Det er store forskjeller mellom landene, med et spenn som strekker seg fra 83.9% (Sverige) til 52.6% (Hellas). Våre naboland Sverige og Danmark gjør det best,

som vanlig. Deretter følger Nederland, som denne gangen har gått forbi Finland og Frankrike på rangeringen. Luxembourg, Litauen og Nederland har hatt størst fremgang siden 2020-oversikten. Som eneste land rykket Slovenia denne gangen tilbake på indeksen. Alt tallmaterialet kan lastes ned [her](#).

Dette er sjette gang EIGE legger fram en slik «likestillingsindeks». Årets oversikt bygger i hovedsak på tallmateriale fra 2019. Selv om den dermed ikke kan få med alle konsekvenser av koronapandemien, gir oversikten, ifølge EIGE, likevel god dokumentasjon for at pandemien har slått negativt ut for kvinner. Denne utgaven har for øvrig særlig fokus på sammenhenger mellom helse og kjønnslikestilling. Koronapandemien har forsterket disse. Kvinner er eksempelvis overrepresentert i helse- og omsorgssektoren – og dermed i større grad utsatt for smitte. Helse- og omsorgsarbeidere har også vært utsatt for mentalt stress som følge av merarbeid og som følge av å overvære uvanlig mye lidelse og flere dødsfall på jobb. Menn med kovid-19 har imidlertid høyere risiko for å bli innlagt på sykehus enn kvinner. Videre har fødselstall falt, spesielt i landene som har vært hardest rammet av pandemien. Psykisk stress, økonomisk usikkerhet og flere ubetalte omsorgsoppgaver for kvinner har fått mange europeiske par til å vente med å få eller bestemme seg for ikke å få barn. Se mer fra EIGE [her](#).

EIGE opprettet for øvrig våren 2020 en [internettside om pandemiens likestillingskonsekvenser](#). Informasjonen er hentet fra EIGEs forskning og statistikker, og er ment å belyse «de ulike virkelighetene kvinner og menn kan oppleve i lys av pandemien». På nettsiden finnes også ideer til tiltak for å sikre at likestillingsperspektivet ikke blir glemt når politikk skal utformes under korona. Nettsiden er inndelt i kategoriene:

- Førstelinjearbeidere.
- Kjønnskonsekvenser i helse.
- Ubetalt omsorg og arbeid i hjemmet.
- Økonomiske vanskeligheter og kjønn.
- Kjønnbasert vold.
- Mennesker i sårbare situasjoner.

©European Institute for Gender Equality (EIGE)

4.1.2 Europaparlamentets vurdering

Europaparlamentet vedtok 15. desember 2021 en rapport om [likestilling mellom kvinner og menn i EU 2018-2020](#). Rapporten understreker at retten til arbeid, likelønn og likebehandling er en forutsetning for likestilling og økonomisk uavhengighet. Parlamentet er kritisk til [funnene fra årets likestillingsindeks fra Det europeiske instituttet for likestilling](#) (se like ovenfor), som viser at det går fremover for europeisk likestilling, men svært sakte.

Parlamentet er positivt til Kommisjonens forslag til likelønnsdirektiv, som bl.a. skal sikre lik lønn for arbeid av samme verdi (se avsnitt 4.3.1). Samtidig uttrykkes det bekymring for koronapandemiens konsekvenser for likestilling mellom kvinner og menn. Rapporten fordømmer alle former for vold mot kvinner og oppfordrer medlemslandene til å ratifisere Europarådets konvensjon mot vold i nære relasjoner (Istanbul-konvensjonen). Parlamentet understreker at adgang til seksuelle, reproduktive og andre former for helsetjenester er en grunnleggende rettighet. Samtidig uttrykkes det bekymring over at den europeiske grønne given «ikke inneholder et kjønnsperspektiv» og Parlamentet oppfordrer Kommisjonen til å leve opp til egne forpliktelser om å integrere kjønnsaspekter i alle politikkområder. Medlemslandene oppfordres til å bli enige om en felles forhandlingsposisjon for kommisjonsforslaget om direktiv om ikke-diskriminering utenfor arbeidslivet, som ble lagt frem allerede i 2008, men er blokkert på grunn av uenigheter i Rådet. Parlamentet oppfordrer også medlemslandene til å opprette en egen rådskonstellasjon for kjønnslikestilling.

4.1.3 Likestilling i EUs regioner

Europakommisjonen utgir med jevne mellomrom forskningsbaserte notater («*working papers*») relatert til regional utvikling. Et slikt notat, «[kartlegging av glasstaket: EU-regioner hvor kvinner lykkes og hvor de holdes tilbake](#)» ser på likestilling i EUs regioner med utgangspunkt i to forskjellige indekser. Den ene «*The Female Achievement Index (FemAI)*» måler hva kvinner har oppnådd opp mot den beste regionen, dvs. den måler hvordan kvinner i en region gjør det relativt sett til kvinner i den regionen hvor de gjør det best. Den andre indeksen «*The Female Disadvantage Index (FemDI)*» måler regionale forskjeller mellom kvinner og menn når kvinner gjør det dårligere enn menn, dvs. den måler forskjellen mellom kvinner og menn om kvinner ligger etter menn i en region.

I følge målinger for 2021 ligger regioner som skårer høyest på FemAI, hvor kvinner gjør det best, i Norden. Det er den finske hovedstadsregionen Helsinki-Uusimaa som skårer høyest. På den andre enden ligger regioner i Romania. Når det gjelder forskjeller (*disadvantage*) er de minst i den franske regionen Auvergne. Regionen med de største forskjellene finnes i Hellas.

I følge konklusjonen i rapporten er det nesten ingen regioner som har små forskjeller mellom kvinner og menn (*low level of female disadvantage*) og lave score på FemAI (*low level of female achievement*). Dette tyder ifølge rapporten på at det er en sammenheng mellom hva kvinner oppnår og forskjeller. Hvor utviklet en region er, spiller også en rolle.

Den europeiske regionkomiteen inviterer til en digital briefing om denne rapporten 1. mars 2022. Interesserte kan melde seg på [her](#).

4.2 Søylen for sosiale rettigheter

Våren 2021 la Europakommisjonen frem en handlingsplan for å gjennomføre prinsippene i [den europeiske søylen for sosiale rettigheter](#). Generell informasjon om søylen og handlingsplanen er gitt i kapittelet om familie- og oppvekst ovenfor, og det henvises til kapittel 3.1 for mer om dette.

For likestilling- og ikke diskrimineringsfeltet er det av særlig interesse at ett av de 20 prinsippene i søylen er å «bygge en likestilt union». Dette knytter an til Kommisjonens innsats for å bekjempe enhver type diskriminering både i og utenfor arbeidslivet. I [handlingsplanen](#) for den sosiale søylen fra 2021, skriver kommisjonen at det haster spesielt med å bekjempe kjønnsbaserte stereotypier og diskriminering. Kommisjonen satte som mål i handlingsplanen at minst 78% av EUs befolkning i alderen 20 til 64 skal være i arbeid innen 2030 (opp fra 73% i 2019). Da må kvinners andel av arbeidsstyrken økes.

Flere kvinner må også inn i ledende stillinger, og Kommisjonen vil derfor jobbe for at medlemslandene og Europaparlamentet skal få vedtatt forslaget om minimums kjønnsrepresentasjon i bedriftsstyrer (som har vært blokkert i Rådet siden 2012). På dette punktet henger handlingsplanen også nært sammen med forslaget Kommisjonen la fram 4. mars 2021 om lovverk for å sikre likelønn/åpenhet om lønn. I handlingsplanen fremhever Kommisjonen dessuten reglene om balanse mellom arbeid og fritid, som ble vedtatt i 2019, som viktige for å legge til rette for at flere kvinner kan delta i arbeidslivet. Disse sakene er nærmere omtalt nedenfor.

Punktet om en likestilt union i handlingsplanen for den sosiale søylen viser også til hindringer mennesker med funksjonsnedsettelse møter for å delta i arbeidslivet. Kommisjonen la 3. mars 2021 frem en europeisk [strategi for mennesker med funksjonsnedsettelse 2021-2030](#), som skal støtte EUs og medlemslandenes arbeid med å gjennomføre FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD), og utgjør et rammeverk for europeiske tiltak på området.

Innenfor prinsippet om å «bygge en likestilt union», vil Kommisjonen videre:

- Legge frem en felles rapport om anvendelsen av direktivet om generelle rammebetingelser med hensyn til beskjeftigelse og erverv, og av EUs rasediskrimineringsdirektiv. Denne rapporten kom i mars 2021 (se kapittel 4.6.3).
- Legge frem forslag til lovgivning for å styrke likestillingsbyråers uavhengighet. Kommisjonen igangsatte høring i denne saken i desember 2021 (se kapittel 4.7).
- Foreslå forbud mot vold på grunn av kjønn. Forslaget ventes for tiden i mars 2022 (se kapittel 4.4.1).

Kommisjonen kommer dessuten med disse oppfordringene:

- Medlemslandene burde bli enige seg imellom om det foreslåtte nye ikke-diskrimineringsdirektivet (lagt frem av Kommisjonen i 2008).
- Medlemslandene burde vedta og gjennomføre Kommisjonens forslag til anbefaling til rådskonklusjoner om likestilling, inkludering og deltagelse for romfolk. Rådet fulgte opp dette i mars 2021.
- Medlemslandene burde gjennomføre direktivet om balanse mellom arbeid og privatliv innen august 2022.
- Medlemslandene burde bli enige seg imellom om det foreslåtte forslaget om kjønnsbalanse i bedriftsstyrer (fra 2012, se avsnitt 4.3.2).
- Bedrifter burde sikre systemer for å bekjempe diskriminering i forbindelse med ansettelse og forfremmelser, og fremme mangfold på arbeidsplassen.

4.3 Likestilt arbeidsliv

4.3.1 Likelønn

Europakommisjonen la i mars 2021 frem lovforslag om likelønn/åpenhet om lønn. Kommisjonen har identifisert manglende åpenhet om lønn som en viktig hindring for likelønn, og har definert dette lovforslaget som en prioritet. Europaparlamentet har lenge oppfordret Kommisjonen til å foreslå slike regler, og kommisjonspresident von der Leyen lovte opprinnelig å legge frem et forslag i løpet sine første 100 dager ved makten. Dette viste seg imidlertid å være en for ambisiøs fremdriftsplan, slik at forslaget først kom i 2021.

Bakgrunnen for forslaget er blant annet beskrevet i [den europeiske likestillingsstrategien](#) fra mars 2020, og i forslaget selv. Kommisjonen viser til at kvinneandelen i europeisk arbeidsliv aldri har vært høyere enn i dag. Likevel er det et stort forskjeller både i lønns- og pensjonsinntekter mellom kvinner og menn. I følge Kommisjonen, er dette «lønns-gapet» i gjennomsnitt rundt 14 %. I tillegg er det et europeisk «pensjonsgap» på 33 %. Disse vesentlige forskjellene er der til tross for at lik lønn for likt arbeid, og for arbeid av lik verdi, har vært en europeisk rettighet siden 1957. Denne rettigheten er også innarbeidet i nasjonalt regelverk i medlemslandene. Likelønn er dessuten ett av prinsippene i Den europeiske søylen for sosiale rettigheter.

Kommisjonen legger til grunn at åpenhet om lønn vil gjøre det lettere å avdekke og dokumentere diskriminering på grunn av kjønn, enten slik diskriminering er bevisst eller ubevisst. Det kan også bidra til å sette lys på kjønnsrollemønstre der kvinners innsats i praksis ikke verdsettes like høyt som menns.

Nærmere om forslaget

Forslaget til regler om åpenhet om lønn skal fremme følgende formål:

- Fremme åpenhet om lønn innad i virksomheter.
- Gjøre det enklere å fortolke og anvende rettslige konsepter som «likelønn» og «arbeid av tilsvarende verdi».
- Gjøre det enklere å håndheve retten til lik lønn for likt arbeid, som er nedfelt i Traktaten om den europeiske unions virkemåte, og forbudet mot diskriminering, som nedfelt i direktivet om like muligheter for kvinner og menn i arbeidslivet (2006/54/EF).

Direktivet skal ifølge forslaget gjelde for både offentlige og private virksomheter. Medlemslandene kan gå lenger enn forslaget ved å gi arbeidstagere sterkere rettigheter, men forslaget kan ikke brukes som begrunnelse for å svekke arbeidstageres rettigheter mot diskriminering.

Medlemslandene forpliktes til å sikre at arbeidsgivere respekterer reglene om lik lønn for kvinner og menn når de utfører likt arbeid, eller arbeid av samme verdi. Medlemslandene skal også sikre at det etableres virkemidler for å vurdere og sammenligne verdien av arbeid.

Forslaget inneholder regler om åpenhet om lønn både før og etter ansettelsesprosessen. Det foreslås forbud for arbeidsgivere mot å spørre arbeidssøkere om hvilket lønnsnivå de har fra nåværende eller tidligere stillinger. Dette skal motvirke at uberettigede lønnsforskjeller videreføres ved jobbskifte.

Arbeidstagere får rett til informasjon om individuelt og gjennomsnittlig lønnsnivå, brutt ned på kjønn, for arbeidstagere som utfører samme arbeid eller arbeid med tilsvarende verdi. Arbeidsgivere skal årlig informere sine ansatte om denne rettigheten.

Arbeidsgivere med minst 250 ansatte skal årlig offentliggjøre informasjon om lønnsforskjeller mellom kvinnelige og mannlige ansatte.

Medlemslandene skal sikre at virksomheter med minst 250 ansatte, der de årlige lønnsrapportene dokumenterer gjennomsnittlige kjønnsmessige lønnsforskjeller på minst 5% innen en hvilken som helst gruppe ansatte, og som ikke kan gi saklig begrunnelse for disse forskjellene, gjennomfører analyser av egne lønnsystemer i samarbeid med representanter for de ansatte, og utarbeider tiltak.

Forslaget inneholder også regler om beføyelser og håndheving knyttet til retten til lik lønn for likt arbeid. Blant annet skal medlemslandene sikre at arbeidstagere som har blitt utsatt for skade som følge av brudd på denne rettigheten har rett til å kreve erstatning. Erstatningen skal utgjøre effektiv kompensasjon for tapet arbeidstageren har lidt og stille ham eller henne økonomisk i den situasjonen vedkommende ville ha vært dersom forskjellsbehandlingen ikke hadde funnet sted. I rettsaker om brudd på retten til lik lønn for likt arbeid, skal arbeidsgiver bære bevisbyrden for at diskriminering ikke har forekommet.

Ytterligere informasjon om forslaget kan blant annet finnes i denne [pressemeldingen](#) fra Kommisjonen.

Status for saken

Både Kommisjonen og det sittende franske rådsformannskapet har definert dette som en prioritert sak. Spesielt har Frankrike flagget saken høyt, under den videre synsvinkelen økonomisk uavhengighet for kvinner. Frankrike tar sikte på å legge til rette for at medlemslandene og Europaparlamentet skal bli enige om forslaget denne våren. Parlamentet har på sin side lenge vært en pådriver for likelønn.

Medlemslandene ble enige om en felles forhandlingsposisjon 6. desember 2021. Så snart Europaparlamentet kommer frem til en tilsvarende posisjon, vil de politiske forhandlingene kunne begynne. Det er da mulig at de kan bli enige om endelig direktivtekst nokså raskt.

Landenes forhandlingsposisjon er [tilgjengelig her](#). Den er et resultat av 8 arbeidsgruppemøter i Rådet mellom september og desember 2021, diverse bilaterale møter mellom medlemsland og 6 kompromisstekster utformet av det daværende slovenske rådsformannskapet i samarbeid med Kommisjonen. Den omforente teksten beskriver de viktigste endringene medlemslandene foreslår i Kommisjonens forslag, blant annet står det følgende:

“Regarding concerns related to social dialogue and the role of social partners, the Presidency proposed amendments to a number of provisions allowing flexibility based on national law or practice and taking into account different labour market models.”

Bakgrunnen for denne erklæringen er at flere land er bekymret over at kommisjonsforslaget kan være for detaljert til å kunne innpasses godt i nasjonale arbeidslivsmodeller. Blant våre nordiske naboer, støttet Danmark landenes kompromissforslag, mens Sverige stemte imot. Den relevante danske ministeren uttalte etter møtet 6. desember at hennes regjering hadde ønsket mer tid til å avklare uklarheter i forslaget, at den er bekymret for at forslaget kan inneholde elementer som kan stride mot den danske arbeidslivsmodellen og at den er bekymret for innføring av unødvendige administrative byrder. Danmark mente likevel at det har vært såpass stor fremgang i forhandlingene i Rådet at landet kunne støtte kompromissforslaget, samtidig som statsråden understreket at endelig versjon av direktivet først vil være klar etter forhandlinger med Parlamentet.

Sverige stemte på sin side mot landenes forhandlingsposisjon, og den svenske ministeren begrunnet dette etter møtet med at det er nødvendig med mer tid for å avklare uklarheter i forslaget. Sverige ble tilsynelatende stående nokså alene om å si klart nei, men uttrykte samtidig at landet har forventninger

til at det endelige regelverket etter forhandlinger med Parlamentet likevel kan bli bra. Enkelte andre land avholdt seg fra å stemme over forhandlingsposisjonen, med noe ulike begrunnelser, selv om alle hadde ønsket mer tid til å diskutere forslaget. Østerrike var bekymret for personvern og administrative byrder, Tyskland kunne ikke ta stilling i påvente av ny regjering, Ungarn uttrykte skepsis på grunn av forholdsmessighetsprinsippet, rettslig forutberegnelighet, personvern og manglende lovgiverkompetanse for EU på området, Slovakia påpekte uklarheter knyttet til rettslig forutberegnelighet for interseksjonell diskriminering.

En pressemelding fra Rådet fra møtet 6. desember 2021 er tilgjengelig [her](#).

4.3.2 Kjønnrepresentasjon i bedriftsstyrer

Dette er et relativt gammelt forslag, som Kommisjonen la frem i 2012. Det legger opp til at minst 40% av representantene i bedriftsstyrer skal være av det underrepresenterte kjønn, i utgangspunktet innen 2018 i offentlig og 2020 i privat sektor.

[Parlamentet vedtok en forhandlingsposisjon i november 2013](#), som er meget positiv til kommisjonsforslaget.

På rådssiden har imidlertid flere medlemsland blokkert saksfremdrift. Dette er mulig fordi det kreves kvalifisert flertall blant medlemslandene for at de skal kunne vedta en felles forhandlingsposisjon. Hovedgrunnen til motstanden har vært at flere medlemsland har ment at spørsmål om representasjon i bedriftsstyrer bør løses nasjonalt heller enn gjennom europeisk lov.

Kommisjonen har siden 2012 forsøkt å overtale medlemslandene til å komme frem til en forhandlingsposisjon. Sittende kommisjonspresident Ursula von der Leyen har uttrykt sterk støtte til direktivforslaget siden hun tiltrådte i 2019. Likestillingskommissær Helena Dalli har uttalt at dette er en av de viktigste sakene for henne. Hun har i flere år sagt at hun jobber for å finne kompromissløsninger som kan være akseptable for alle medlemsland, og at det å få forslaget vedtatt vil innebære et stort fremskritt for europeisk likestilling. Dalli har flere ganger påpekt at land som har hatt framgang i likestilling i bedriftsstyrer typisk har innført bindende regelverk om dette.

Saken har tatt en ny vending de seneste månedene. Det franske rådsformannskapet har satt saken høyt på sin dagsorden, og uttrykt at det vil strekke seg langt for å sikre så god fremdrift som mulig i løpet av våren 2022. I januar uttalte også kommisjonspresident von der Leyen [i et intervju](#) at hun hadde tro på at det kan være mulig å få forslaget vedtatt i år.

Bakgrunnen for denne optimismen, er at flere land ser ut til å være i ferd med å endre innstilling til direktivforslaget. Nederland har nylig bestemt seg for å støtte forslaget, etter å ha vurdert saken på nytt. Dette ser ut til å skyldes at en lov om kvinnerepresentasjon i bedriftsstyrer trådte i kraft i Nederland fra 1. januar 2022. Landet legger til grunn at denne loven vil være i tråd med kommende regler fra Brussel. Det er også mulig at Danmark kan komme til å endre innstilling i saken i løpet av våren. Den vesentligste endringen er imidlertid at den nye tyske regjeringen, som tilrådte i desember 2021, har signalisert at den kan komme til å støtte direktivforslaget. Dersom Tyskland endrer posisjon på denne måten, vil det i seg selv være tilstrekkelig til å sikre kvalifisert flertall for en felles forhandlingsposisjon i Rådet.

Det franske rådsformannskapet la frem en lett revidert versjon av direktivforslaget for medlemslandene 14. februar 2022. Tanken er at denne versjonen skal ivareta de viktigste innvendingene medlemslandene har lagt på bordet, og at de dermed skal kunne enes om en

forhandlingsposisjon. Blant endringene Frankrike foreslår, er at direktivet skal oppstille målsetninger heller enn bindende kvoter for representasjon. Forslaget inneholder dessuten en «fleksibilitetsklausul», som tillater landene å forfølge målsetningene i direktivet gjennom de virkemidlene de selv anser best egnet, heller enn å følge de prosessuelle kravene i forslaget, forutsatt at de nasjonale tiltakene er like effektive og når tilsvarende resultater som forespeilet i direktivet.

Det reviderte direktivforslaget skal nå diskuteres i den relevante rådsarbeidsgruppen 21. februar 2022. Saken står videre på den foreløpige dagsordenen for rådsmøtet for ministre med ansvar for arbeid, sosialpolitikk, helse og forbrukersaker (EPSCO) 14. mars 2022. Det er mulig saken nå er moden nok til at medlemslandene kan komme til enighet om en felles forhandlingsposisjon, men det gjenstår å se.

Sett fra Norge er saken interessant, i og med at vi allerede har regler om kvotering til styreverv. I henhold til allmennaksjeloven §6-11a, skal det være 40 prosent av det underrepresenterte kjønn i styreverv for børsnoterte selskaper, statselskaper og kommunekontrollerte selskaper.

4.3.3 Ministerkonferanse om likestilt arbeidsliv

Det franske rådsformannskapet har økonomisk uavhengighet for kvinner høyt på sin dagsorden. I den forbindelse arrangerte det 31. januar 2022 en likestillingsministerkonferanse om likestilt arbeidsliv. Den fulle tittelen på arrangementet var «økonomisk kvinnemakt – nøkkelen til kjønnslikestilling».

Kultur- og likestillingsminister Anette Trettebergstuen deltok, sammen med ministre fra 24 andre land. De drøftet blant annet medlemslandenes oppfølging av EUs strategi for likestilling mellom kvinner og menn 2020–2025 – med vekt på forutsetninger, utfordringer og muligheter for et likestilt arbeidsliv.

EUs likestillingskommisær Helena Dalli omtalte Kommisjonens forslag til direktiv om likelønn som et viktig steg i retning av å utjevne lønnsforskjeller i Europa. Frankrike nevnte også dette forslaget som en prioritert sak. Se nærmere om denne saken i avsnitt 4.3.1.

Kultur- og likestillingsminister Anette Trettebergstuen fortalte om den norske aktivitets- og redegjøringsplikten, som forplikter arbeidsgiver til å rapportere om sitt virke for å fremme likestilling på arbeidsplassen og i arbeidslivet. Hun informerte også om at regjeringen har som mål at faste heltidsstillinger skal være hovedregelen i norsk arbeidsliv, og at ufrivillig deltidsansettelser i første rekke rammer kvinner.

Les mer om denne ministerkonferansen på [kultur- og likestillingsdepartementets nettsider](#).

4.4 Vold mot kvinner og i nære relasjoner

4.4.1 Forslag om forbud mot vold mot kvinner og i nære relasjoner

Europakommisjonen ser bekjempelse av kjønnsbasert vold som en prioritert oppgave. [Kommisjonens likestillingsstrategi](#) inneholder ambisiøse målsetninger og tiltak, herunder særlig at EU skal tiltre Europarådets konvensjon om forebygging og bekjemping av vold mot kvinner og vold i nære relasjoner, Istanbul-konvensjonen, som den anser som gullstandarden på området. Gitt de politiske realitetene, virker det imidlertid lite trolig at EU skal kunne tiltre Istanbul-konvensjonen med det første. Se mer om dette i avsnitt 4.4.2.

I påvente av å kunne slutte seg til Istanbul-konvensjonen, har Kommisjonen lagt en alternativ strategi. Den går ut på å innføre et EU-forbud mot vold mot kvinner og i nære relasjoner. Lovforslag om dette ventes for øyeblikket 8. mars 2022. Før dette er det vanskelig å si nøyaktig hva Kommisjonen vil foreslå.

Kommisjonen har imidlertid uttalt at i alle fall deler av tankegangen med forslaget er å oppnå det samme som ville vært oppnådd gjennom å tiltre Istanbul-konvensjonen. I [konsekvensanalysen Kommisjonen utarbeidet til høringen av saken i 2021](#), heter det at lovforslaget vil ha som formål å forebygge og bekjempe kjønnsbasert vold, støtte og beskytte ofre, samt stille overtredere til ansvar for sine handlinger. Dette vil trolig komme som et nytt direktiv, som tar sikte på å støtte medlemslandenes tiltak på området, ved å legge til rette for et grunnleggende beskyttelsesnivå i hele EU, i den fysiske og digitale verden.

Initiativet kan ses i sammenheng med forslaget om å utvide listen over «EU-forbrytelser» til å omfatte hatkriminalitet og hatefulle ytringer, som Kommisjonen la frem i desember 2021. Se nærmere om dette i avsnitt 4.5.1.

I tillegg ventes andre beslektede initiativer, som bl.a. en anbefaling om forebygging av skadelige handlinger og opprettelse av et nettverk mot kjønnsbasert vold. Kommisjonen har varslet at arbeidet med disse sakene vil begynne i 2022. Kommisjonen finansierer dessuten sivilsamfunnsorganisasjoner som arbeider mot vold i nære relasjoner.

Europaparlamentet er også en pådriver for å bekjempe vold mot kvinner og i nære relasjoner. Parlamentet vedtok eksempelvis 14. desember 2021 en rapport [om bekjempelse av kjønnsbasert vold på internett \(cybervold\)](#). Utgangspunktet for rapporten er at ikke-diskriminering er en grunnleggende europeisk verdi, og at [Kommisjonens strategi for kjønnslikestilling](#) beskriver kjønnsrelatert vold som ett av våre største samfunnsproblemer. I følge [en fersk studie fra Europaparlamentets forskningssenter](#) oppgir 4 til 7 % av de kvinnelige respondentene å ha opplevd trakassering på nett i løpet av det siste året, mens en undersøkelse fra World Wide Web Foundation fra 2020 indikerer at 52 % av unge kvinnelige respondenter i 180 land hadde opplevd internettrelatert mishandling («*abuse*»). Eksempler på internettrelatert vold på grunn av kjønn er nett-trakassering, -forfølgelse og personvernbrudd, som manipulering av intime data uten samtykke.

Parlament etterlyser bl.a. felles EU-definisjoner og samordnede tiltak for å bekjempe internettrelatert vold på grunn av kjønn. Parlamentet har i et vedlegg til rapporten utformet anbefalinger til Kommisjonen om hvordan den kan utforme forslag til slike EU-regler. Parlamentet oppfordrer også medlemslandene til å slutføre EUs tiltredelse til Europarådets konvensjon mot vold i nære relasjoner (Istanbul-konvensjonen).

Parlamentet og Kommisjonen markerte også den internasjonale dagen mot vold mot kvinner 25. november 2021. I forkant hadde Parlamentet utarbeidet en [briefing om status for vold mot kvinner](#) i EU per november 2021. Den slår bl.a. fast at slik vold utgjør brudd på menneskerettighetene, at Istanbul-konvensjonen er et svært viktig virkemiddel, at EU foreløpig ikke har innført bindende tiltak for å motarbeide slik vold og at Parlamentet lenge har arbeidet for å styrke EUs politikk på området.

4.4.2 Istanbul-konvensjonen og EU

I den europeiske [likestillingsstrategien mellom kvinner og menn 2020-2025](#) gjentar Kommisjonen tidligere budskap om at den vil prioritere arbeidet for å få EU til å tiltre Europarådets konvensjon om forebygging og bekjemping av vold mot kvinner (Istanbul-konvensjonen), som er det første folkerettslig bindende regelverket mot vold mot kvinner. Land som signerer konvensjonen forplikter seg blant annet til å kriminalisere kjønnsrelatert vold og trakassering. Dette gjelder både på og utenfor internett. Selv om alle EUs medlemsland har signert konvensjonen, har ikke alle ratifisert den.

Medlemslandene har hittil ment at EU som sådan ikke kan tiltre konvensjonen før alle landene har ratifisert den. For tiden virker dette imidlertid lite sannsynlig. Det ungarske parlamentet vedtok for eksempel i 2020 en politisk erklæring som avviser Istanbul-konvensjonen. Den sier blant annet at kvinners beskyttelsesbehov allerede ivaretatt i eksisterende ungarsk lovgivning og at konvensjonen medfører en forståelse av kjønn som avviker fra ungarske verdier. Den polske regjeringen har uttalt at landet vil trekke seg fra konvensjonen, som landet ratifiserte i 2015. Den polske begrunnelsen er at konvensjonen er skadelig, fordi den forplikter landene til å sikre at skoler underviser barn om «kjønn», inneholder ideologiske elementer og bryter med foreldres rettigheter.

Europaparlamentet er ikke enig i at det er et vilkår for EU-tiltredelse at alle medlemslandene først tiltre den. Parlamentet ba i 2019 EU-domstolen vurdere dette spørsmålet. Domstolens uttalelse ble offentliggjort 6. oktober 2021. Den konkluderer med at EUs traktatgrunnlag ikke er til hinder for at medlemslandene avventer en «felles overenskomst» mellom landene om å være bundet av Istanbul-konvensjonen, før de eventuelt vedtar at EU skal tiltre. Traktatgrunnlaget er derimot til hinder for at tiltredelse gjøres betinget av at det først oppnås slik «felles overenskomst». Med dette spiller EU-domstolen i praksis ballen tilbake til medlemslandene. Det er vel likevel neppe grunn til å regne med at de landene som ikke støtter EU-tiltredelse vil endre mening etter domstolens uttalelse.

I likestillingsstrategien bekrefter Kommisjonen at dersom enkelte medlemsland fortsetter å blokkere for at EU kan tiltre konvensjonen, vil den foreslå tiltak for å nå samme resultater som konvensjonen legger opp til. I særdeleshet ser Kommisjonen for seg å innføre forbud mot vold mot kvinner og i nære relasjoner. Dette er nærmere omtalt i avsnitt 4.4.1.

4.5 Hatefulle ytringer og hatkriminalitet

4.5.1 Forslag om forbud mot hatefulle ytringer og hatkriminalitet

Europakommisjonen foreslo 9. desember 2021 første skritt i en prosess som kan munne ut i et europeisk forbud mot hatefulle ytringer og hatkriminalitet. Med forslaget, oppfordrer Kommisjonen Rådet og Parlamentet til å vurdere å utvide «listen over EU-forbrytelser» til også å omfatte hatefulle ytringer og hatkriminalitet.

Tiltaket kan blant annet spores tilbake til kommisjonspresident Ursula von der Leyens tale om EUs tilstand i september 2020, der hun sa at Kommisjonen ville foreslå å gjøre hatkriminalitet og hatefulle ytringer på grunn av rase, kjønn, religiøs overbevisning og seksuell legning straffbelagt under europeisk lov. Dette ble også definert som ett av Kommisjonens «nøkkelinitiativer for 2021».

Den listen over EU-forbrytelser det er snakk om, har sitt grunnlag i artikkel 83(1) i Traktaten om Den europeiske unions virkemåte (TFEU). Med dette som hjemmel, er det utarbeidet en uttømmende liste over kriminalitetsområder der Rådet og Europaparlamentet er gitt myndighet til å fastsette regler. Listen omfatter per i dag terrorisme, menneskehandel og seksuell utnyttning av kvinner og barn, narkotikakriminalitet, ulovlig våpenhandel, hvitvasking, korrupsjon, falskmyntneri, datakriminalitet og organisert kriminalitet. Disse områdene er definert som «særlig alvorlig kriminalitet med grenseoverskridende dimensjoner». EU kan på disse områdene fastsette minimumsregler om definisjoner av og reaksjoner på straffbare forhold. Bestemmelsen åpner også for at Rådet med utgangspunkt i kriminalitetsutviklingen kan vedta å utvide listen til andre strafferettslige områder. Slike vedtak må medlemslandene treffe enstemmig og etter forutgående enighet med Parlamentet.

Kommisjonens forslag er utformet som en «kommunikasjon», der den bl.a. argumenterer for at vilkårene i Artikkel 83(1) TFEU for å innlemme hatefulle ytringer og hatkriminalitet i listen over EU-

forbrytelser er oppfylt. Dette innebærer at hatefulle ytringer og hatkriminalitet, etter Kommisjonens vurdering, utgjør et etablert kriminalitetsområde, som er særlig alvorlig og som er grenseoverskridende, og at kriminalitetsutviklingen tilsier at det er nødvendig å ta grep. Som vedlegg til kommunikasjonen følger et utkast til rådsbeslutning, som konkluderer med at hatefulle ytringer og hatkriminalitet defineres som kriminalitetsområde under Artikkel 83(1) TFEU.

Tanken er at dersom Rådet og Parlamentet først vedtar dette, vil Kommisjonen deretter legge frem forslag til regelverk som definerer minstekrav til definisjoner av hatefulle ytringer og hatkriminalitet, og til reaksjoner på slik kriminalitet. Dersom Rådet og Parlamentet støtter dette regelverksforslaget, vil nasjonal strafferett i medlemslandene måtte tilfredsstille minimumsbestemmelsene det innebærer.

En pressmelding fra Kommisjonen om forslaget fra 9. desember 2021 er tilgjengelig [her](#).

4.5.2 Frivillige retningslinjer mot hatefulle ytringer på internett

Kommisjonen har sammen med flere store nettplattformer forhandlet fram frivillige retningslinjer for å bekjempe hatefulle ytringer på nett. Retningslinjene ble utformet sammen med Facebook, Microsoft, Twitter og YouTube i 2016. Instagram, Snapchat og Dailymotion sluttet seg til i 2018, Jeuxvideo.com i 2019 og TikTok i september 2020. Foreløpig sistemann til å slutte seg til samarbeidet var LinkedIn, som ble med sommeren 2021. Retningslinjene dekker dermed 96% av plattformmarkedet i Europa der hatefulle ytringer kan være en aktuell problemstilling.

Retningslinjene forplikter disse IT-selskapene til å forby hatefulle ytringer og utforme regler og standarder for adferd på sine plattformer. De skal også ha systemer for å undersøke innhold som blir rapport inn til dem som hatefullt. Selskapene skal undersøke innhold de blir varslet om innen 24 timer og ta ned eller fjerne tilgang til hatefulle ytringer på plattformene. Videre skal de trene opp egne ansatte og andre samfunnsaktører for å sikre et bredt nettverk av personer som kan melde fra, og de skal ha nasjonale kontaktpunkt for å sikre effektivt samarbeid med myndighetsorganer.

Etterlevelsen av retningslinjene evalueres jevnlig. [Foreløpig siste evalueringsrapport](#) ble lagt fram i oktober 2021. Hovedkonklusjonen der er at resultatene er positive, men fremgangen går saktere enn før. Retningslinjene har bidratt til at hatefulle ytringer blir sjekket og fjernet raskt. Tillit og samarbeid mellom IT-selskaper, sivilsamfunn og myndigheter har blitt styrket ved hjelp av strukturerte systemer for felles læring og informasjonsutveksling.

I tillegg til retningslinjene, ble Facebook, YouTube, Twitter og en rekke reklame- og markedsføringselskaper høsten 2020 enige, på frivillig grunnlag, om felles definisjoner av [hatefulle ytringer og skadelig innhold](#) på nett. Det foreligger per i dag ingen felles definisjoner av disse begrepene i europeisk regelverk. Selskapene påtok seg også frivillige forpliktelser til å bekjempe hatefulle ytringer og skadelig innhold. Dette samarbeidet foregår gjennom «Den globale alliansen for ansvarlige media». Tanken er at når alle er enige om hva de mener når de snakker om disse begrepene, vil det være lettere for bransjen å slå konsekvent og effektivt ned på slikt innhold. Selskapene brukte 15 måneder på å bli enige om disse retningslinjene. Denne handlekraften til å selvregulere kan ha sammenheng med det pågående arbeidet med forslag til nye regler for digitale tjenester. Der er ett av spørsmålene hvilket ansvar plattformer skal ha for innholdet de tilgjengiggjør. Se mer om den saken i avsnitt 2.2.2.

4.6 Rasisme

4.6.1 Rammeverket mot rasisme

Diskriminering på grunn av rase og etnisk opprinnelse er forbudt i Europa, med grunnlag i EU-traktaten, Traktaten om den europeiske unions virkemåte, Charteret om grunnleggende rettigheter, EUs rasediskrimineringsdirektiv og «rammeverket for å bekjempe uttrykk for rasisme og fremmedfrykt ved hjelp av straffelovgivning».

Direktiv 2000/43/EF om gjennomføring av prinsippet om likebehandling av alle uavhengig av rase eller etnisk opprinnelse (EUs rasediskrimineringsdirektiv) pålegger EUs medlemsland å innføre vern mot diskriminering på grunn av rase og etnisk opprinnelse. Direktivet skriver seg fra år 2000 og er ikke innlemmet i EØS-avtalen. Det er likevel relevant for Norge, ettersom lovgiver har bestemt at norsk regelverk skal være minst på høyde med direktivet. Direktivets bestemmelser er derfor i praksis gjennomført i norsk rett, tidligere gjennom diskrimineringsloven om etnisitet av 2013 og i dag gjennom likestillings- og ikke-diskrimineringsloven av 2017.

18. september 2020 la EU-kommisjonen fram tidenes første [europeiske handlingsplan mot rasisme](#). Spørsmål om rasisme hadde nådd toppen av den politiske dagsorden i Brussel den sommeren, som en konsekvens av debattene om «*black lives matter*» i USA og avkolonisering i Europa. Handlingsplanen inngår i Kommisjonens planer for «en likestilt Union» og et mer sosialt Europa, sammen med tiltak som [likestillingsstrategien mellom kvinner og menn 2020-2025](#), [det strategiske rammeverket for likestilling av romfolk 2020-2025](#), [likestillingsstrategien for LHBTIQ-personer 2020-2025](#), [strategien for mennesker med funksjonsnedsettelser 2021-2030](#) og [strategien for bekjempelse av antisemittisme og fremme av jødisk liv](#).

4.6.2 Høring om EUs rasediskrimineringsdirektiv

Ett av tiltakene i [Kommisjonens handlingsplan mot rasisme](#) er å evaluere om det rettslige rammeverket er i takt med dagens utfordringer. Som ledd i denne evalueringen, igangsatte Kommisjonen 17. januar 2022 høring om EUs rasediskrimineringsdirektiv. [Høringen er åpen for alle](#) og frist for innspill er 11. april 2022.

I høringsbrevet skriver Kommisjonen at EUs rasediskrimineringsdirektiv har utgjort et viktig grunnlag for å beskytte europeere mot diskriminering på grunn av rase og etnisk opprinnelse i over 20 år. Kommisjonen har imidlertid konkludert med at rasisme fortsatt er et problem i Europa, og at det er nødvendig å skjerpe innsatsen på dette området. Dette er beskrevet nærmere i handlingsplanen mot rasisme. Med denne høringen ønsker Kommisjonen synspunkter på svake punkter i direktivet, og innspill om hvordan regelverket kan styrkes.

Høringen er utformet som et kort spørreskjema. Det er nødvendig å logge seg inn på Kommisjonens sider via lenke [her](#) for å få tilgang til spørsmålene. De gjelder (i) erfaringer knyttet til diskriminering på grunn av rasisme eller etnisk opprinnelse, (ii) synspunkter på det saklige virkeområdet til EUs rasediskrimineringsdirektiv og på (iii) muligheter for å styrke beskyttelsen mot diskriminering på disse grunnlagene. Som nevnt i avsnitt 4.6.1, er dette regelverket også relevant i norsk sammenheng.

4.6.3 Diskriminering på grunn av rase og diskriminering i arbeidslivet

I mars 2021 la Kommisjonen frem en [felles rapport om EUs rasediskrimineringsdirektiv og direktiv 2007/78/EF om generelle rammebetingelser med hensyn til beskjeftigelse og erverv](#).

Dette er en av Kommisjonens leveranser innenfor prinsippet om å «bygge en likestilt union» i søylen for sosiale rettigheter (se avsnitt 4.2). Bakgrunnen er at Kommisjonen tilstreber å integrere en ikke-diskrimineringsdimensjon på alle politikkområder, og at begge direktivene i denne rapporten forplikter Kommisjonen til å evaluere status hvert femte år. Kommisjonen har lagt frem felles rapporter for disse direktivene siden 2014, ut fra en tanke om at de innholdsmessig er svært like.

Kommisjonen skriver at det i spørreundersøkelser virker som de fleste er enige om at det har vært lite fremgang i kampen mot diskriminering de senere årene. Mot denne bakgrunnen, er det avgjørende at regelverket som skal hindre diskriminering håndheves godt å alle nivåer.

Rapporten tar for seg følgende forhold:

- Status og utviklingstrekk siden 2014.
- De viktigste utfordringene innen ikke-diskriminering
- Gode erfaringer og initiativer.
- Saker om direktivene behandlet av EU-domstolen.
- Gjennomføringen av Kommisjonens anbefalinger fra 2018 om standarder for likestillingsorganer.
- Mulige huller i beskyttelsen under EUs rasediskrimineringsdirektiv.

Når det gjelder rasediskrimineringsdirektivet, konkluderer Kommisjonen blant annet med at forholdene har endret seg vesentlig siden direktivet ble vedtatt i år 2000, særlig på grunn av den teknologiske utviklingen. Opplevd diskriminering på grunn av rase og etnisk opprinnelse forblir likevel utbredt i Europa. Videre undersøkelser er påkrevet for å fastslå om det er sammenheng mellom faktisk diskriminering og eventuell mangelfull håndheving av rasediskrimineringsdirektivet. Se for øvrig avsnitt 4.7 om likestillingsbyråers rolle og uavhengighet for mer om disse spørsmålene.

4.7 Likestillingsbyråers rolle og uavhengighet

I arbeidsprogrammet for 2022 skriver Kommisjonen at den vil foreslå tiltak for å styrke likestillingsbyråers rolle og uavhengighet. Dette er ett av tiltakene under målsettingen om å «bygge en likestilt union» i Den europeiske søylen for sosiale rettigheter (se kapittel 4.2). Saken omtales dessuten i [den europeiske handlingsplanen mot rasisme](#), [det strategiske rammeverket for likestilling av romfolk 2020-2025](#) og [likestillingsstrategien for LHBTIQ-personer 2020-2025](#).

Den typen likestillingsorganer det er snakk om her, ble første gang innført i europeisk ikke-diskrimineringsammenheng med EUs rasediskrimineringsdirektiv (se kapittel 4.6). Disse organene fikk ansvar for å fremme likestilling gjennom å yte bistand til ofre, gjennomføre uavhengige undersøkelser, offentliggjøre uavhengige rapporter og legge frem anbefalinger om diskrimineringsspørsmål. Senere har samme oppgaver blitt tildelt likestillingsorganer i ytterligere tre direktiver.

Medlemslandene er gitt vid skjønnsmargin når det gjelder hvordan slike likestillingsbyråer skal virke. I tråd med dette, ser Kommisjonen at det har oppstått betydelige forskjeller landene imellom, spesielt når det gjelder forhold som byråenes mandat, myndighet, ledelse, uavhengighet og ressurstilgang. Noen av forskjellene kan spores tilbake til ulike tradisjoner i forskjellige land, men noen skyldes også

ulike ambisjonsnivå når det gjelder fremme av målsetningene i ikke-diskrimineringsdirektivene. Dette har medført at beskyttelsen mot ikke-diskriminering varierer mye fra land til land i EU.

For å møte denne utfordringen, la Kommisjonen i 2018 frem anbefalinger om standarder for likestillingsorganer. Kommisjonens felles rapport om EUs rasediskrimineringsdirektiv og direktiv 2007/78/EF om generelle rammebetingelser med hensyn til beskjeftigelse og erverv (se avsnitt 4.6.3) viste imidlertid at dette ikke har vært tilstrekkelig til å løse problemene. For en nærmere beskrivelse av utfordringene, vises det til Kommisjonens veikart («*Road Map*») fra sommeren 2021, som er tilgjengelig [her](#).

Kommisjonen ser for seg å foreslå minimumskrav til likestillingsbyråer. Disse vil trolig blant annet bygge på de nevnte anbefalingene fra 2018. Da saken var [på høring sommeren 2021](#), skrev Kommisjonen at et kommende lovforslag, avhengig av det videre utredningsarbeidet, kan inneholde bestemmelser om likestillingsbyråers:

- Mandater
- Myndighet
- Status og uavhengighet
- Ressurser
- Tilgjengelighet
- Effektivitet
- Krav til datainnsamling
- Samarbeid og koordinering mellom likestillingsorganer

Kommisjonen igangsatte en ny høring i saken 10. desember 2021. Den er åpen til 18. mars 2022, og tilgjengelig [her](#). Den består av en rekke spørsmål, som for eksempel om viktigheten av at landene sikrer sterke og uavhengige likestillingsbyråer, hvilke kriterier som er viktigst for å sikre dette og hvordan tilgjengelighet kan ivaretas.

Enn så lenge ser det ut til at Kommisjonen tar sikte på å legge frem lovforslag i tredje kvartal 2022.

4.8 Antisemittisme

5. oktober 2021 la Europakommisjonen frem en europeisk strategi for «[bekjempelse av antisemittisme og fremme av jødisk liv \(2021-2030\)](#)». Strategien inngår i Kommisjonens bredere satsing på ikke-diskriminering og likestilling, under overskriften «*En likestilt union/Union of Equality*»). Det franske rådsformannskapet arbeider for tiden med utkast til en felles uttalelse fra medlemslandene (rådskonklusjoner), som det håper å få ferdigstilt i løpet av våren 2022. Poenget med rådskonklusjonene vil være at medlemslandene uttrykker støtte til den europeiske strategien mot antisemittisme og for fremme av jødisk liv.

Dette er tidenes første europeiske strategi spesielt rettet mot antisemittisme og fremme av jødisk liv. Den føyer dermed seg inn i rekken av «tidenes første-tiltak» fra Kommisjonens side på likestillingsfeltet, i likhet med [handlingsplanen mot rasisme](#) og [strategien for LHBTIQ-personers rettigheter](#), begge fra 2020.

I antisemittismestrategien beskriver Kommisjonen hvordan jødiske samfunn har bidratt til Europas utvikling i mer enn 2000 år, og utgjør en uløselig sammenknyttet del av kontinentets identitet. Som det heter innledningsvis, har «jødiske mennesker – fra Gustav Mahler til Sigmund Freud, Hannah Arendt og Simone Veil – beriket Europa kulturelt, intellektuelt og religiøst».

Det bor i dag rundt 1,5 millioner jøder i EU. Samtidig har antisemittisme eksistert i Europa i århundrer. Denne strategien er Kommisjonens reaksjon på at antisemittismen ikke tok slutt med andre verdenskrig og Holocaust, men tvert imot ser ut til å bli stadig mer utbredt. Kommisjonen understreker at EU er grunnlagt på verdier som respekt for menneskeverd, frihet, demokrati, likestilling og rettsstat, herunder beskyttelse av minoriteters rettigheter. Strategien uttrykker at EU «står fjellstøtt imot alle former for hat og diskriminering på grunn av rase eller etnisk opprinnelse, religion og tro, kjønn, seksuell orientering, alder og funksjonsnedsetting».

Kommisjonen skriver at antisemittisme er inkompatibelt med det europeiske verdigrunnlaget, og utgjør en trussel ikke bare mot jødiske personer, men også mot åpne og mangfoldige samfunn, demokrati og europeisk levemåte. Her går det en linje til andre beslektede tiltak fra Kommisjonen, særlig det nyutviklede systemet med rettsstatsrapporter, der Kommisjonen i 2021 for andre gang har gått gjennom status når det gjelder respekt for rettsstatsprinsipper i EUs medlemsland. Også i de pågående konfliktene med enkelte medlemsland i Sentral-Europa, blant annet om LHBTIQ-personers rettigheter, fremhever Kommisjonen konsekvent at et viktig utgangspunkt for EU-samarbeidet er at «Unionen bygger på verdiene respekt for menneskets verdighet, frihet, demokrati, likhet, rettssikkerhet og respekt for menneskerettighetene, herunder rettighetene til personer som tilhører minoriteter (...)» (se artikkel 2 i traktaten om Den europeiske union (TEU)).

I tillegg til å bekjempe antisemittisme, tar strategien mål av seg til å legge til rette for at jødisk liv skal kunne blomstre i et inkluderende og mangfoldig EU. Strategien bygger på tre søyler:

1. Forebygge og bekjempe alle former for antisemittisme
2. Beskytte og fremme jødisk liv i EU
3. Utdanning, forskning og minne om Holocaust

Med strategien ønsker Kommisjonen også å innta en ledende rolle i det globale arbeidet mot antisemittisme.

Noen av tiltakene i strategien:

Søyle 1: Forebygge og bekjempe alle former for antisemittisme

- Organisere årlige forum for bekjemping av antisemittisme for sivilsamfunn
- Støtte arbeid med nasjonale strategier for å bekjempe antisemittisme
- Støtte bekjempelse av hatefulle ytringer gjennom samarbeidsprogrammet Citizens, Equality, Rights and Values (CERV)
- Støtte opplæringsprogrammer for nasjonale politi- og påtalemyndigheter om bekjemping av antisemittisme.
- Bekjempe antisemittisme på nett gjennom å etablere et nettverk av varslere/flaggere og jødiske organisasjoner.
- Ta grep mot antisemittisme på nett i den kommende europeiske strategien for bedre internett for barn.
- Foreslå bindende standarder for nasjonale likestillingsorganer.

Søyle 2: Beskytte og fremme jødisk liv i EU

- Finansierte forskning på radikaliserings-treender og forebygging, særlig gjennom samarbeidsprogrammet Horisont Europa.
- Styrke forståelse for jødiske tradisjoner i allmennheten gjennom informasjonskampanjer.

- Støtte besøk til jødiske minnesmerker for ungdom som reiser i Europa gjennom samarbeidsprogrammet Discover EU.

Søyle 3: Utdanning, forskning og minne om Holocaust

- Etablere et europeisk forskningscenter for antisemittisme og jødiske tradisjoner, gjennom samarbeidsprogrammet Horisont Europa.
- Støtte aktiviteter for unge gjennom samarbeidsprogrammene Erasmus+ og Det europeiske solidaritetskorpsset for å fremme europeiske verdier og bekjempe diskriminering, herunder antisemittisme.
- Utarbeide en håndbok om bekjempelse av Holocaustfornektelse.
- Delta i informasjonskampanjer mot Holocaustfornektelse.

Beslektede tiltak under overskriften «En likestilt union» og litt historikk

Under overskriften «*En likestilt union/Union of Equality*») har den sittende Kommissjonen lagt frem en likestillingsstrategi ([En likestilt union: Kjønnsligestillingsstrategi 2020-2025](#) av 5. mars 2020), en handlingsplan mot rasisme («[En likestilt union: Europeisk handlingsplan mot rasisme 2020-2025](#)» av 18. september 2020), et rammeverk for romfolk («[En likestilt union: EUs strategiske rammeverk for likestilling, inkludering og deltagelse for Roma](#)» av 7. oktober 2020), en strategi for LHBTIQ-personers rettigheter («[En likestilt union: Likestillingsstrategi for LHBTIQ-personer 2020-2025](#)» av 12. november 2020) og en strategi for funksjonshemmedes rettigheter («[En likestilt union: Strategi for mennesker med funksjonsnedsettelse 2021-2030](#)» av 3. mars 2021).

Selv om EU ikke tidligere har hatt noen egen strategi mot antisemittisme, har det også tidligere blitt arbeidet på området i Brussel. I 2004 inviterte daværende kommisjonspresident Prodi til høynivåkonferansen «Europa mot antisemittisme for en mangfoldig union». I 2015 utnevnte Kommissjonen sin første koordinator for bekjempelse av antisemittisme og fremme av jødisk liv. Europaparlamentet vedtok en [resolusjon](#) om å bekjempe antisemittisme i 2017, og medlemslandene har vedtatt to rådskonklusjoner om tematikken, [senest 2. desember 2020](#). Medlemslandene slo da blant annet fast at antisemittisme er et angrep på europeiske verdier og at jødisk kultur er en del av Europas identitet. De viste til at antisemittismen i Europa øker og til at hatefulle ytringer, holocaustfornektelse og relatert desinformasjon på internett er et problem. Medlemslandene var også enige om at forebygging og bekjempelse av antisemittisme bør inkluderes i all politikktutforming, som en tverrgående problemstilling som berører alle samfunns- og politikkområder.